

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut

Siim Kams

**SUHTLUSPRAKTIKAD JA NENDE KUJUNEMINE
VÕÕRRIIGIS ÕPPIDES, AJAKIRJANDUSE- JA
KOMMUNIKATSIOONI ERIALA TUDENGITE NÄITEL**
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Brit Laak, MA

Tartu 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. SUHTLUSPRAKTIKATE OLEMUS	6
1.1. Kultuuri roll suhtluspraktikate kujunemisel.....	8
1.2. Stereotüübid.....	9
1.3. Kultuurilised üldistused.....	9
1.4. Noorte täiskasvanute suhtlusharjumused.....	11
2. VARASEMAD UURINGUD	13
2.1. Välismaal õppimise mõju tudengite suhtlemisoskustele.....	13
2.2 Tööandjate ootused tudengitelt ja vilistlastelt.....	15
3. UURIMISKÜSIMUSED	18
4. VALIM JA MEETOD	19
4.1 Valim.....	19
4.2 Meetod.....	20
4.3 Meetodikriitika.....	22
5. TULEMUSED	24
5.1 Isikuomaduste, kõnemaneeeri ja keelekasutuse muutused.....	24
5.2 Vestluspartnerid ja stereotüübid.....	28
5.3 Välismaal õppimise kasu tajumine.....	30
6. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	31
6.1 Järeldused.....	31
6.2 Diskussioon.....	34
7. EDASISED UURIMISSUUNAD	37
KOKKUVÕTE	38
SUMMARY	41
KASUTATUD KIRJANDUS	44
LISAD	47
LISA 1. Semistruktureeritud intervjuu küsimustik.....	47
LISA 2. Intervjuuküsimused vastavalt uurimisküsimustele.....	49
LISA 3. Kodeeritud transkriptsiooni näidis.....	50
LISA 4. Intervjuude transkriptsioonid.....	55

SISSEJUHATUS

Adekvaatsete suhtluspraktikate kasutamine on tänapäeva ühiskonnas ülimalt oluline. Edukas suhtleja suudab ennast väljendada ilmekalt ning suudab oma sõnumit mitmekülgsest edastada. Suhtluspraktikad hõlmavad endas nii verbaalset suhtlust kui ka mitteverbaalset suhtlust. Erinevatele kultuuridele on omased erinevad suhtluspraktikad ning nendega tuleb arvestada. Vahetusõpilased puutuvad võõrriigis suheldes pea iga päev kokku uute suhtluskogemustega ning omandavad välismaalastega suheldes uusi suhtluspraktikaid, mida edaspidises elus rakendada. On ka oluline märkida, et ülikoolid mängivad suurt rolli multikultuurse suhtluse edendamisel. Nimelt on välisüliõpilaste osakaal ja arv Eestis aastast-aastasse kasvanud: 2018. aastal õppis Eesti ülikoolides 5043 välisüliõpilast, kes moodustasid 11 protsendilise osakaalu Eesti kraadiõppe tudengite hulgast (Statistikaamet, 2019). Sarnane kasvutrend ilmneb ka, kui vaadata Tartu Ülikooli õpirände statistikat. Nimelt 2018 – 2019 õppeaastal suundus välismaale õppima 560 Tartu Ülikooli tudengit, sellele eelneval õppeaastal 543. Välisküalisüliõpilaste arv oli kokku 613 (Tartu Ülikooli statistika). Välismaal õpikogemust omandavate tudengite arvu kasv näitab, et tegemist on olulise uurimissuunaga ning on tähtis lähemalt mõista nende õpingute kasutegureid.

Bakalaureusetöö tugineb suuresti Dr. Tracy Rudstorm Williamsi (2005) uuringule, mis viidi läbi Texase Kristlikus Ülikoolis. Akadeemilisel maastikul palju kõnepinda leidnud (25.05.2020 seisuga 777 korda tööle viidatud) uuring otsis vastust küsimusele, kas ja kuidas mõjutab välismaal õppimine tudengi kultuuridevaheliste suhtlusoskuste kujunemist. Uuringust (vt. lähemalt ptk 2.1: lk 13) selgus, et need õpilased, kes olid võtnud otsuseks välismaale õppima minna sooritasid kultuurilise suhtlemisoskuste testi juba enne välismaal õppimist paremale tulemusele, kui need õpilased, kes välismaale õppima ei läinud. Oluline on sarnaselt uurida Eesti kontekstis laiemalt tudengite endi nägemust sellest, kas ja millist rolli mängib välismaal õppimine nende suhtluspraktikate kujunemisel? Bakalaureusetöö eesmärk on Tartu Ülikooli ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala välisüliõpilaste näitel uurida, milliseid suhtluspraktikaid on nad välisriigis õppides kasutusele võtnud? Milliseid stereotüüpe nad võõrriigi kultuuris märkasid ning, kas need stereotüübid kandusid ka üle nende hilisemasse suhtluskeskkonda? Milliseid verbaalseid ja mitteverbaalseid kultuurilisi erinevusi märkasid Eesti välisõpilased välismaalastega suheldes? Ning, kuidas nad hindavad välisriigis elamise

ning võõras kultuuris suhtlemise mõju oma praegustele suhtluspraktikatele (mida nad on üle võtnud, mida tuttavad on tähele pannud jne).

Bakalaureusetöö ülesanded eesmärgini jõudmisel on:

- Anda ülevaade suhtluspraktikate olemusest;
- Analüüsida läbi intervjuude, kuidas on võõras kultuuris elamine vorminud õpilaste suhtluspraktikate kujunemist;
- Teada saada, millised suhtluspraktikad ning suhtlusharjumused on võõrast kultuurist külge hakanud ning, mis on seda soodustanud.

Bakalaureusetöö koosneb seitsmest suurest peatükist, mis jagunevad väiksemateks üksusteks, kus esimeses peatükis luuakse ettekujutus suhtluspraktikate olemusest ning nende kujunemisest, toetudes erinevate ekspertide teadusartiklitele ja uuringutele. Teine peatükk annab ülevaate varasemalt läbiviidud uuringutest, millest kõige märkimisväärsem Dr. Tracy Rudstorm Williamsi 2005. aastal läbiviidud uuring sellest, kuidas välismaal õppimine mõjutab õpilaste kultuuridevaheliste suhtlusoskuste kujunemist.

Kolmandas peatükis esitatakse uurimisküsimused. Neljandas peatükis kirjeldatakse valitud valimit ning selle kujunemist. Viiendas peatükis selgitatakse meetodikat ning põhjendatakse valikut.

Kuuendas peatükis luuakse ülevaade uuringu tulemustest ning seitsmendas peatükis analüüsitakse tulemusi uurimisküsimuste kontekstist ning luuakse ka järeldused.

Bakalaureusetöö tuleb kasuks kõigile ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala tudengitele, kes suuremal või väiksemal määral suhtlemisega kokku puutuvad, sest töö hõlmab endas ülevaadet sellest, kuidas üha globaliseeruvus ühiskonnas tööturul edukalt toime tulla. Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA raporti andmetel on oluline muuta Eesti riigi talendibaas rahvusvaheliselt erudeeritumaks, ehk oluline on kasvatada välisprofessorite ja välistudengite arvu (Sihtasutus Kutsekoda, 2016). Lisaks on raportis loetletud kümme universaalset tulevikutöö oskust, mis erialast sõltumata olulised on, muuhulgas on nimetatud:

kultuuridevaheline kompetents, loovus ja kohanemine ning sotsiaalne intelligentsus – see näitab kuivõrd oluline on suhtlus üldiselt ning ka kultuuridevahelise suhtluse kogemus tuleviku tööturul (ibid). Ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala tudengitele on uurimistöo eriti kasulik, sest kogutud intervjuudes leidub reaalseid näiteid, kuidas välismaal omandatud suhtluskogemused on tudengeid aidanud nii töö- kui ka eraelus. Töö käigus analüüsitakse tudengite suhtlust süvitsi mitmel erineval tasandil ning uuritakse, millist tüüpi suhtluspraktikate puhul, millised muudatusi tekib ning, kuidas tudengid ise neid muudatusi tajuvad.

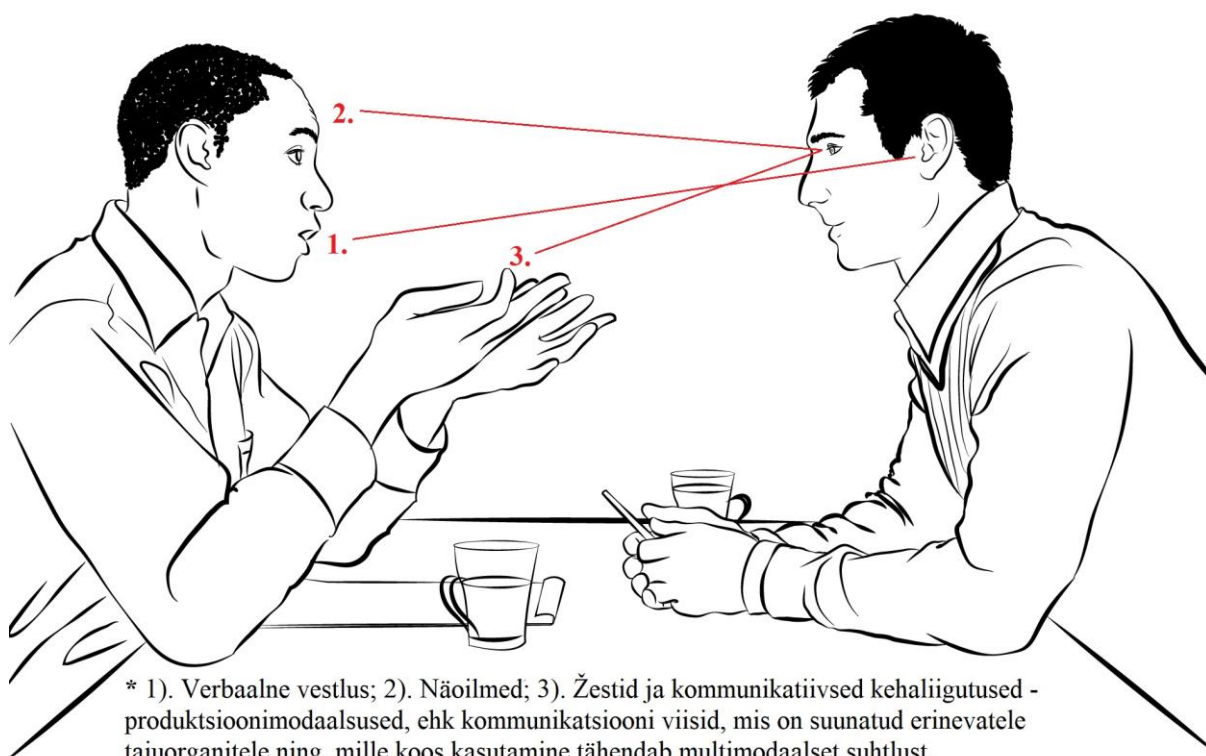
1. SUHTLUSPRAKTIKATE OLEMUS

Suhtluspraktikate analüüsimiseks, tuleb esmalt määratleda, mis asjad suhtluspraktikad õigemini on. Eesti keele seletav sõnaraamat defineerib sõna “kommunikatsioon”, kui informatsiooni edastamist ja vastuvõtmist ehk suhtlust. Sõna “praktika” on defineeritud kui tegelik kasutus, rakendus või tegevus. Kombineerides kommunikatsiooni ja praktika võime eeldada, et suhtluspraktikad on erinevad reaalsed viisid, kuidas informatsiooni inimeste vahel võimalikult edukalt vahendada, ehk viisid, kuidas inimestega efektiivselt suhelda.

Suhtluspraktikate olemus sisaldab endas küsimusi: kuidas erinevad inimesed praktiseerivad suhtlust ning, mida suhtluspraktikad endas hõlmavad? Silvi Tenjes on kasutanud terminit multimodaalne suhtlus, mis tähendab suhtlust, mis hõlmab endas rohkem kui kahte sensoorset modaalsust (nägemine, kuulmine, haistmine, maitsemeel, kompimine) (Tenjes 2014: 116).

Jens Allwood ja Elisabeth Ahlsén (2012) nimetavad multimodaalsust ka *tajumodaalsuseks* (vt. Joonis 1). Lisaks kirjeldavad nad *produktsoonimodaalsuseid*, mille all nad mõtlevad viise, kuidas inimese kehalised vahendid loovad informatsiooni erinevatele *sensoorsetele- või tajulistele modaalsustele*. Ehk žestid, kõneorganid jne. Žestid loovad informatsiooni visuaalsetele modaalsustele, kõneorganid loovad helisid kuulmismodaalsustele ning *multimodaalne kommunikatsioon* toimub, kui edastatakse informatsiooni mitmele erinevale *sensoorsele modaalsusele* (Allwood ja Ahlsén, 2012: 435).

Joonis 1. Multimodaalne suhtlus

* 1). Verbaalne vestlus; 2). Näoilmed; 3). Žestid ja kommunikatiivsed kehaliigutused - produktsioonimodaalsused, ehk kommunikatsiooni viisid, mis on suunatud erinevatele tajuorganitele ning, mille koos kasutamine tähendab multimodaalset suhtlust.

(Allikas: Painting Valley, disain: Kams)

Kuna suhtluspraktikad hõlmavad endas *multimodaalse suhtluse* kasutamist, siis võib *multimodaalset suhtlust* pidada suhtluspraktikate defineerimisel üheks alustalaks. Inimestevahelises vahetus suhtluses kasutatakse erinevaid produktsioonimodaalsusi, ehk suhtlusvahendeid. Need jagunevad keelelis-kommunikatiivsest vaatepunktist järgmiselt:

1. **Kommunikatiivsed kehaliigutused** (lisaks kõneorganite kasutamisele) ehk žestid, kehaasend, pilgu suund, näoilmed jne;
2. **Keelesüsteemi aspektid, mis mõnevõrra on ühised kõnes ja kirjas**, nt foneemid (vastavad mingil määral grafeemidele), morfeemid, lekseemid (sõnad) ja fraasid, mis moodustavad aluse tähendusüksuste struktuurile keeles, süntaks (sõnajärg), semantika ja pragmaatika (keeles tähendus ja kasutus);
3. **Keelesüsteemi aspektid, mida tavaliselt kirjakeeles otseselt väljendada ei saa**. Nagu *prosoodia* (hääle valjus, hääle kõrgus, kõnelõikude kestvus, empaatiline rõhk, emotsioonid). Allwoodi ja Ahlséni multimodaalse suhtluse mõiste järgi võime eeldada, et suhtluspraktikad hõlmavad endas kõiki kolme ülal mainitud aspekti

(Allwood ja Ahlsén 2012: 435).

1.1. Kultuuri roll suhtluspraktikate kujunemisel

Massachusetts'i ülikooli kommunikatsiooni osakonna õppejõud Donal Carbaugh (2007) toob välja kolm põhilist küsimust, mille järgi saab siduda kommunikatsiooni praktikad ning kultuuri rolli nende kujunemisel. Küsimustes kasutab Carbaugh terminit "osaleja," mille all mõtleb ta suhtluses osalevat inimest, kelle vaatepunktist küsimused on üles ehitatud ehk suhtluspraktika kasutajat.

1. **Funktsioon ja tulem** – *Mis tulemuse toob kaasa kindlat viisi suhtlus?*

Fookuses on pragmaatilised saavutused vestluses osaleja vaatepunktist, nende tegevused ja nende sisemine nägemus sellest, mida nad teevad. Näiteks saame suhtluse käigus luua sügavama arusaama sellest, kes me tegelikult oleme ning selle tagajärjel saavutame tugevama sidususe grupiga.

2. **Struktuur** – *Kuidas on suhtluspraktika üles ehitatud? Millised on põhilised kultuurilised elemendid, koostisosad ja tunnused?*

Fookuses on kultuurilised struktuurid, kindlad terminid ja fraasid, mis on suhtluses osalejatele arusaadavad. Millistel sõnadel on sümboli tähendus, mis aitavad mõista osaleja identifitseerimist grupis, milline on tema arusaam endast, kelle vaadetega ta nõustub ning kelle omadega mitte. Kuidas kasutatakse neid vahendeid igapäevases sotsiaalelus? Millised sõnad identifitseerivad inimesi, millised tegevusi, millised emotsioone jne. Siinkohal võib näitena kasutada eesti kultuuri kontekstis kasutatavat terminit "parm," millele on omandatud alkohooliku tähendus.

3. **Kultuuriline suhtluse järjestus või vorm** – *Milline tegevusjärk kujutab endast seda kommunikatsiooni praktikat? Milline on kultuuriline tähendus selles järjestusprotsessis?*

Sotsiaalne interaktsioon koosneb järjestikustest vormidest, millel on kultuuriti erinev tähendus, alates tervitustest, naljade vahetamisest kuni hüvastijätuni. Näiteks on erinevate kultuuride puhul omane enne tõsist vestlust kätelda ja sissejuhatavalt tühjast-tühjast rääkida.

(Carbaugh, 2007: 170).

1.2. Stereotüübid

Erinevate kultuuride vahelises suhtluses tuleb paratamatult arvestada stereotüüpidega. Stereotüübid on kultuuriti erinevad ning mängivad seetõttu olulist rolli välisstudengite suhtlemispraktikate kujundamisel.

Milton J. Benneti järgi on stereotüüpide tekkimise aluseks üldistus, et kõik grupi või kultuuri liikmed omavad samu tunnusoone. Stereotüüpe saab seostada erinevate gruppi kuuluvuse tunnustega nagu: rass, nahavärv, religioon, vanus, sugu või koguni riiklik kultuur (Bennet, 1998: 3-4).

Ühised tunnusooned, mida stereotüüpe loov vaateleja grupi liikmetele määratleb, võivad olla vaateleja poolt austatud, sel juhul on tegemist *positiivse stereotüübiga* (ibid). Näiteks: Kõik Saksa mehed on tugevad. Kui vaateleja tunnusoone ei austa, on tegemist *negatiivse stereotüübiga*. Näiteks: Kõik eestlased on alkohoolikud. Mõlemad stereotüübid on kultuuridevahelises suhtluses problemaatilised. Stereotüübid võivad luua vale arusaama vestluspartnerist, stereotüübid aitavad kinnitada eelarvamusi – näeme seda, mida tahame näha (ibid).

1.3. Kultuurilised üldistused

Kuigi stereotüüpidega kaasneb hulgaliselt erinevaid probleeme on kultuuride vahelises suhtluses tähtis teha *kultuurilisi üldistusi*. Ilma kultuuriliste erinevuste arvestamiseta võime langeda naiivse individualismi ohvriks ehk eeldame, et iga inimene käitub ainult temale omasel kombel (Bennet, 1998: 4).

Kultuurilistel üldistustel on mitmeid kasulikke funktsioone. Esiteks on igasugused üldistused loomulik osa inimese infotöötusprotsessist. Inimese aju on loob loomulikult seosed ja ka üldistusi, et massiivset hulka informatsiooni töödelda ja salvestada (Miller, 2014). Lihtsustatud näide oleks, kui eestlane reisib Inglismaale ja külastab hulgaliselt pubisid ja märkab, et paljud inglased söövad kala ja friikartuleid (*fish and chips*), siis teeb eestlane loomuliku üldistuse, et inglastele meeldib süüa kala ja friikartuleid. *Kultuurilised üldistused* töötavad, kui

stardiplatvorm uute kultuuride vahel. Näiteks, kui tutvud uue kultuuri inimestega ja sa ei tea nendest midagi, siis läheb kaua aega enne, kui lood endale loogilised üldistused, ehk grupiga sulandumine on aeganõudev. Kui aga näiteks mõni sõber ütleb sulle enne uue kultuuriga tutvumist, et selle kultuuri inimesed on töökad ja neile ei meeldi, kui nende aega raisatakse, siis on sul juba mingisugune üldistus olemas, kust edasi minna, ehk grupiga sulandumine on kergem, sa tead kasvõi mingil määral, kuidas käituda (Miller, 2014). *Kultuurilised üldistused* on oma olemuselt kirjeldavad, stereotüübid on aga hinnangulised. *Kultuurilised üldistused* on pidevas arengus, mida paremini me kultuuri tundma õpime, seda täpsemaks kultuurilised üldistused muutuvad (Headbloom, 2014).

Kultuurilisi üldistusi saab teha ilma stereotüüpe loomata, seda läbi *uskumuste ülekaalu idee*. Pea kõik võimalikud uskumused on esindatud igas kultuuris, kuid igal erineval kultuuril on eelistus mõningate uskumuste osas. Loomulikult leidub igas kultuuris inimesi, kes jagavad mõnest teisest kultuurist pärit inimesega ühiseid uskumusi, kuid neid inimesi on vähe, need inimesed, kes on oma uskumustega kultuuri “keskmisele tendentsile” lähemal on ülekaalus. Näiteks toob Bennet Ameerika ja Jaapani kultuurid. Ta kirjeldab, et tõene kultuuriline üldistus on, et ameeriklased on rohkem individualistlikud ja jaapanlased eelistavad rohkem gruppi kuuluvust. Leidub ameeriklasi, kes eelistavad samuti gruppi kuuluvust ning leidub jaapanlasi, kes on individualistlikud, aga neid on vähe. Nad on selle mõiste neutraalses sotsioloogilises mõttes *kõrvalekalduvad* (Bennet, 1998: 4).

Deduktiivsed stereotüübid tekivad, kui eeldame, et laiem kultuuriline üldistus kehtib kultuuri siseselt iga indiviidi kohta. Kuigi üldistus, et ameeriklased on rohkem individualistlikud, kui jaapanlased on õige, oleks väär eeldada, et iga Ameerika kultuuri kuuluv inimene on individualistlik. Vestluspartner võib olla *kõrvalekalduv*. Kultuurilisi üldistusi tuleks kasutada, kui hüpoteesi, mida tuleb iga vestluse korral uuesti kontrollida. Tihti peavad kultuurilised üldistused paika, kuid alati leidub neid indiviide, kes üldistusest kõrvale kalduvad (ibid).

Mitmekesisus on kasulik uute teadmiste loomisel ning kinnitumisel. Erinevate taustadega inimesed pakuvad uut perspektiivi ning teadmisi (Mitchell ja Nicholas, 2006: 67-69). Mitchell ja Nicholas selgitavad oma uuringus, et gruppide siseselt on uue teabe loomisel neli etappi:

- 1. Teadmiste kogumine** – Grupi liikmete individuaalsete teadmiste liitmine. Grupisiselt pakuvad liikmed oma teadmisi ning kogemusi. Sarnased kogemused grupeeritakse ning luuakse baas uute teadmiste edasi arendamiseks;

2. **Teadmiste koostoime** – Keele ja teiste sümbolite kasutamine ühise arusaama loomiseks. Interaktsiooni aluseks on tahe luua sügavamaid arusaami üksteise perspektiividest. Läbi interaktsiooni liidetakse erinevate grupi liikmete perspektiivid;
3. **Analüüs** – Grupi liikmed arutlevad erinevate vaadete, seisukohtade ja võimalike lahenduste üle. Grupi liikmed toovad välja vigaseid seisukohti ning loovad argumente oma seisukohtade põhjendamiseks. Läbi debatti ja diskuteerimise liidetakse grupi liikmete kogemused ühisteks seisukohtadeks;
4. **Uute teadmiste loomine** – Integreeritakse teadaolev informatsioon ja varasemates faasides ühiselt aktsepteeritud seisukohad

(Mitchell ja Nicholas, 2006: 67-69).

1.4. Noorte täiskasvanute suhtlusharjumused

Psühholoogi Daniel Levinsoni vananemise teooria järgi langevad selle uurimistöö huviorbiiti kuuluvad inimesed varajase täisea staadiumisse, ehk 17.–44. aastased inimesed (Levinson, 1986: 7-9). Levinsoni järgi toimub 17.–22. eluaasta jooksul üleminek varajasse täisikka, seega võtab autor edaspidi kasutusele termini “noored täiskasvanud” (ibid).

Bob Livingstone selgitab, et tänapäeva noortel täiskasvanutel on kombeks eelistada virtuaalset suhtlust näost-näku suhtlusele (Mentalhelp, i.a). Kasutatakse erinevaid sotsiaalmeediarakendusi nagu: Facebook, iMessage, Snapchat jne ning tihtipeale tehakse mitut tegevust samaaegselt, ühe sõbraga Facebook’i kaudu suheldes, teisega pilte vahetades, ise samaaegselt muusikat kuulates. Noorte täiskasvanute vestlused on nagu lühikesed heliklipid, jagatakse kodutöid, arutatakse sporditulemuste või uute rõivatrendide üle. Jagatakse üksteisega draamat ja konflikte, ilma, et kummalegi lahendus leitaks (ibid).

Näost-näku vestlustest võõrandumine on Livingstone’i sõnul muutumas probleemiks. Näost-näku suhtluse harrastamine on tähtis, ses see seob inimesi sügavamalt. See on ka oluliseks oskuseks, millega tahes-tahtmata silmitsi tuleb seista, näiteks töövestlustel. Näost-näku vestlused aitavad koos arendada probleemilahenduskuseid, kõiki konflikte ei saa elektroonilise sõnumisaatja vahendusel lahendada (ibid).

Taylor Leasure toob välja suhtlemise olulisuse just keskkooli- ja ülikooli ealiste noorte seas. Oskus edukalt suhelda aitab noori nende edaspidises elus nii karjääris, eraelus kui ka edasistel õpingutel. Leasure pakub oma artiklis noortele viis suhtlusharjutust ja neli pidepunkti, mis aitaks edendada nende kommunikatiivseid oskuseid. Need ülesanded haakuvad suhtluspraktikate alustega väga hästi, sest need panevad rõhku eelnevalt mainitud *multimodaalsele suhtlusele*. Kaks harjutust, mida Leasure noortele pakub on näiteks:

- 1. Mitteverbaalne kommunikatsioon** – Sõnadeta näitlemine (harjutus, kus õpilased jagunevad kahte rühma, mõlemast rühmast valitakse üks õpilane. Õpilane A peab lugema ette stsenaariumi, õpilane B peab sõnu kasutamata ette loetud tekstile reageerima, samaaegselt mingit emotsiooni edasi andes. Teised õpilased peavad emotsiooni ära arvama);
- 2. Konflikti lahendamine** – Üks grupp õpilasi näitleb konfliktisituatsiooni ning teine grupp pakub võimalikke lahendusi. Hiljem identifitseeritakse koos probleem ning analüüsitakse lahendusi

(Leasure, 2017).

Kuigi igale vanusegrupile ei pruugi need harjutused meelepärased olla, näitavad nad väga hästi, kui oluline on suhtlusoskuste arendamine ning, kui tähtis on kasutada efektiivseid ja asjakohaseid suhtluspraktikaid. Leasure toob välja neli pidepunkti, mis aitavad suhtlusoskusi arendada.

- 1. Mõtestatud kuulamine** – Ole kogu mõttega vestluse juures, ürita välja lülitada kõik välised segajad ja küsi peegeldavaid küsimusi;
- 2. Jälgi oma juttu** – Kuula mõtestatult ka oma enda juttu. Pane tähele oma parasiitsõnu ning -väljendeid;
- 3. Loe erinevat kirjandust** – Lugemine aitab laiendada silmaringi ning aitab teisi paremini mõista;
- 4. Informeeritus** – Ole kindel, et sul on piisavalt informatsiooni enne, kui sa tegudele asud. Kuula ära kõik osapooled

(Leasure, 2017).

2. VARASEMAD UURINGUD

Eesti kontekstis on vähe uuritud, kuidas head suhtlemisoskused on muutumas üha eelistatumaks tööpakkujate seas. Küll on aga selgus näiteks Ameerika Ühendriikides tehtud uuringus, kui olulised on tänapäeva ühiskonnas suhtlusoskused. Lisaks on Ameerika Ühendriikides 2002. aastal uuritud seda, kuidas välismaal õppimine mõjutab tudengi kultuuride vahelise suhtlemise oskusi. Selles peatükis loob autor ülevaate mõningatest varasemalt läbiviidud uuringutest.

2.1. Välismaal õppimise mõju tudengite suhtlemisoskustele

Tracy Rundstorm Williams selgitab oma uuringus (2005), et tänapäeva tööturul on enamik ettevõtteid suuremal või väiksemal määral globaliseerunud. Ta toob välja, et kommunikatsioonioskused on muutumas üha tähtsamaks prioriteediks töö pakkujate nimekirjas. Williamsi uuring üritab välja selgitada välismaal õppimise hüved ning otsib vastust küsimusele: kas välismaal õppimine aitab arendada õpilase kultuuridevahelist suhtlusoskust? Uuringu sihtrühmaks olid need välistudengid, kes viibisid välismaal vähemalt ühe semestri (neli kuud).

Williams on sõnastanud eduka kultuuridevahelise suhtluse neli alustala. Esiteks *paindlikkus ja avameelsus*. Paindlik ja avameelne suhtleja on pidevas isiklikus arengus, ta on avatud uutele ideedele ja valmis muutuma vastavalt olukorrale.

Teine alustala on *kultuuriline empaatia ja hinnanguvaba tundlikkus*. Inimene, kes neid printsiipe järgib usub erinevatesse kultuuridesse ilma hinnangute ja eelarvamusteta. Kultuuridevaheline empaatia on võime lugupidavalt jälgida teiste kultuuride kommunikatsiooniprotsessi läbi verbaalse ja mitteverbaalse tundlikkuse. See on võime jälgida ja tõlgendada teiste tegevusi läbi laia "kultuuriläätse".

Kolmas oluline tunnusjoon on *personaalne tugevus ja -stabiilsus*. Selle põhjal mõeldakse inimest, kellel on oma kindel arusaam kultuurilisest reaalsusest, kes on positiivselt meelestatud ning kellel on positiivne enesehinnang.

Neljas tunnus on *leidlikkus ning võime toime tulla stressirohketes olukordades*. Siia hulka kuuluvad näiteks probleemilahendusoskused, võime toime tulla psühholoogilise stressiga ning emotsionaalne vastupidavus (ebaõnnestumise puhul, arusaamatustega tegelemisel jne)

(Williams, 2005: 358-359).

Need tunnused on Williamsi sõnul eduka kultuuridevahelise suhtluse alus. Mida rohkem eelnevalt mainitud tunnuseid inimene omab, seda tõenäolisemalt tuleb ta toime erinevates kultuurides suhtlemisega.

Williams analüüsib välismaal õppinud tudengite kultuuridevahelist suhtlusoskust kahe mudeli alusel. Esiteks *The Cross-Cultural Adaptability Inventory (CCAI)* - mudel, mis on loodud, et anda individuaalset informatsiooni inimesele tema kultuuridevahelise suhtluse potentsiaali kohta (Williams, 2005: 360).

Teiseks kasutab Williams *Intercultural Sensitivity Index (ISI)* mudelit – mudel, mis mõõdab inimeste globaalset kompetentsi ja kultuuridevahelist tundlikkust. See keskendub põhiliselt kolmele aspektile: sisulised teadmised (teadmised erinevatest kultuuridest, keeletest), tajuline mõistmine (avatus, paindlikkus, stereotüüpide vältimine) ning kultuuridevaheline kommunikatsioon (empaatia, kohanemisvõime) (Williams, 2005: 360-361).

Tudengite kultuuridevaheliste suhtlusoskuste hindamiseks kombineerib Williams mõlemad mudelid ning võtab analüüsiks kasutusele seitse kategooriat: emotsionaalne vastupidavus, paindlikkus ja avatus, tajutav teravus, personaalne autonoomia (CCAI mudelist) ja etnotsentrism, etnorelativism ja kultuuridevahelise kommunikatsiooni alane teadlikkus (ISI mudelist) (Williams, 2005: 362).

Õpilastele anti enne välismaale õppima minekut kontrolltest ning pärast semestrit välismaal pidid nad lahendama teise testi, testide tulemuste võrdlus määras ka nende kultuuridevahelise suhtluse arengu. Et eemaldada võimalus, et testi sooritamise edukus oli tingitud õpilaste vanemaks saamisest (bioloogilised faktorid), siis paluti testi täita ka nendel õpilastel, kes välismaal semestrit ei veetnud. Williamsi test koosnes 15st valikvastusega küsimusest, 50st CCAI mudeli alusel koostatud küsimusest (6-punktiga Likert skaala) ning 30st ISI mudeli alusel koostatud küsimusest (6-punktiga Likert skaala) (Williams, 2005: 363-364).

Joonis 2. Näidisküsimus testist

Kui ma töötan inimestega teistest kultuuridest, siis on minu jaoks oluline saada nende heakskiit.					
1	2	3	4	5	6
Ei nõustu üldse			Nõustun täielikult		

(küsimus Williamsi testist, disain: Kams)

Testi tulemused näitasid, et õpilased, kes õppisid välismaal, olid kultuuridevahelises suhtluses edukamad kui need õpilased, kes koduriigis õppisid. Lisaks need õpilased, kes otsustasid välismaal õppida, sooritasid testid parematele tulemustele kui need õpilased, kes otsustasid koduriiki õppima jääda, ehk isegi enne välismaale õppima minekut olid need õpilased, kes otsustasid minna, kultuuridevahelises suhtluses edukamad. Testid näitasid, et asukoht välisriigis õppides mängis väiksemat rolli kui erinevad kultuuridevahelised kogemused kokku. Testi tulemused näitasid, et mida rohkem puutus õpilane erinevate kultuuridega kokku, seda paremini arenesid tema oskused kultuuridevahelises suhtluses (Williams, 2005: 363-369).

2.2 Tööandjate ootused tudengitelt ja vilistlastelt

Tänapäeva kiiresti arenevas ning pidevalt muutuvast ühiskonnas on oluline olla valmis muutusteks ning valmis kohanema. Kindlasti on üks olulisemaid üha enam globaliseeruva tööturul kommunikatsioonioskus. Susan Adams keskendub oma artiklis sellele, mida tööandjad kõige rohkem ülikooli vilistlastest ootavad. Ameerika organisatsioon: *The National Association of Colleges and Employers* (NACE) uuris 2014. aastal 260-lt tööpakkujalt, milliseid oskusi nad kõige enam 2015. aasta ülikooli vilistlastelt ootavad. Adams toob välja kümme kõige enam tööpakkujate poolt väärtustatud oskust:

1. Oskus töötada meeskonnas;
2. Otsustusvõime ning võime probleeme lahendada;
3. Oskus suhelda inimestega nii organisatsiooni siseselt, kui väliselt;
4. Oskus tööd planeerida ja prioriteete seada;
5. Oskus informatsiooni otsida ning seda töödelda;
6. Oskus infot kvantitatiivselt analüüsida;
7. Töoga seostuvad tehnilised oskused;
8. Arvutite ja tarkvara tundmine;
9. Oskus raporteid kirjutada;
10. Oskus müüa ja teisi mõjutada

(Forbes, 2014).

Enamik mainitud punktidest on võimalik saavutada edukate suhtlusoskuste praktiseerimisega. Pea iga punkt eeldab mingit viisi kommunikatsioonioskust, näiteks oskused probleeme lahendada, oskused organisatsiooni siseselt ja väliselt suhelda või koguni müügi- ja mõjutamisoskused.

Eek (2013) uuris oma magistritöös, kuivõrd ülikoolis omandatavad veebiajakirjanduse oskused on vastavuses tööpakkujate ootustega. Tööst selgus, et enamik tööandjaid eelistasid traditsioonilisi ajakirjandusoskusi platvormidevahelistele oskustele, ehk kirjutamist, reporteritööd ja kriitilist mõtlemist peeti tähtsamaks, kui erinevate meediumitega töötamise oskusi (Eek, 2013: lk 22 – 23). Kui traditsioonilised oskused on ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni valdkonnas olulised, siis suhtlemisoskusi peetakse üleüldiselt tuleviku tööturul toimetulekuks äärmiselt oluliseks. SA Kutsekoda (2016) 2025. aasta tööturgu analüüsis OSKA raportis on välja toodud kümme universaalset tulevikutöö oskust:

1. **Mõtestamine** – võime mõtestada ja väärtustada väljendatu sisulist tähendust;
2. **Sotsiaalne intelligentsus** – oskus tunnetada suhtlemisel inimeste vajadusi ja soove ning luua nendega usalduslik suhe;
3. **Loovus ja kohanemine** – oskus kiiresti reageerida ootamatule situatsioonile ja leida mittestandardseid lahendusi;
4. **Kultuuridevaheline kompetents** – oskus edukalt toime tulla erinevates kultuurikeskkondades;

5. **Programmeeriv mõtlemine** – oskus teisendada suuri andmemahtusid abstraktseteks mõisteteks ja aru saada andmetepõhisest (tõendus põhise) otsustamisest;
6. **Uue meedia kirjaoskus** – oskus kriitiliselt hinnata ja luua sotsiaalmeedias uut sisu ning kasutada seda veenvaks kommunikatsiooniks;
7. **Transdistsiplinaarsus** – oskus aru saada erinevate distsipliinide (ainevaldkondade) mõistetest ja nende omavahelistest seostest;
8. **Disain-mõtlemine** – oskus tegevusi (töös vajalikke protsesse) eesmärgipäraselt (soovitud eesmärgi saavutamisele suunatult) kavandada, visualiseerida ja kommunikeerida;
9. **Enesejuhtimine ja kognitiivse koormuse ohjamine** – oskus filtreerida andmeid tähtsuse järgi ja maksimeerida kognitiivset võimekust, kasutades erinevaid meetodeid;
10. **Virtuaalne koostöö** – oskus töötada tulemuslikult erinevates (ka virtuaalsetes) töörühmades, hoida inimesi pühendunud ja motiveeritud ning tekitada neis kollektiivi tunnet

(Sihtasutus Kutsekoda, 2016).

Suures osas hõlmavad nimetatud oskused endas häid suhtlemisoskusi, koostöövõimet ja head kohanemisvõimet. Raportis rõhutakse muuhulgas ka kultuuridevahelise koostöö olulisusele tuleviku tööturul (ibid).

3. UURIMISKÜSIMUSED

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, kuidas kujunevad välismaal õppides Tartu ülikooli ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni tudengite suhtluspraktikad ning, kuidas tajuvad tudengid nende kasulikkust. Eesmärgini jõudmiseks otsis autor vastust kolmele peamisele uurimisküsimusele:

1. Milliseid vestluspartnerite suhtluspraktikaid eesti välisüliõpilased võõrriigis õppides märkasid?
2. Millised suhtluspraktikad on võõrriigis õppides külge hakanud ning kujunenud osaks eesti tudengite suhtlusharjumustest?
3. Kuidas tudengid tajuvad omandatud suhtluspraktikate kasulikkust?

Vastuste leidmiseks võtab autor eeskujuna Tracy Rudstorm Williamsi uurimisküsimustest (vt. ptk 2.1).

4. VALIM JA MEETOD

4.1 Valim

Valimi moodustasid Tartu Ülikooli ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala tudengid ja vilistlased. Paraku ei õnnestunud intervjuuerida ühtegi meessoost isikut ning seetõttu jäävad ka järeldustest välja soopõhised üldistused. Kokku intervjueriti seitset naissoost tudengit ja vilistlast. Iga intervjueeritava viidi läbi semistruktureeritud süvaintervjuu (vt “Küsimustik” Lisa 1). Vastanud tudengid ja vilistlased ulatusid vanusevahemikku 22-30 eluaastat. Riigid, kus tudengid õppisid olid järgmised: Island, Belgia, Norra, Ameerika Ühendriigid, Venemaa, Holland ja Tšehhi. Kaks vastanut olid õppinud kahes erinevas riigis ning vastasid küsimustele mõlema kogemuse vaatepunktist.

Tabel 1. Vastajate andmed

	Vanus (<i>intervjuu ajal</i>)	Riik/riigid, kus õppis	Õpingute kestvus	Tegutsemisvaldkond
Vastaja 1	26	Island	Kolm kuud	Video- ja fototoimetuse juht
Vastaja 2	24	Belgia	Kuus kuud	Televisioon, produtsent
Vastaja 3	30	Norra	Neli ja pool kuud	Raadiouudiste reporter
Vastaja 4	27	USA	Aasta	Kommunikatsioon ja turundus
Vastaja 5	22	Venemaa, Holland	Viis kuud/viis kuud	Pressiesindaja, bakalaureuse tudeng
Vastaja 6	24	Belgia	Kuus kuud	Turunduse spetsialist
Vastaja 7	24	Holland, Tšehhi	Kuus kuud/kuus kuud	Televisioon, magistri tudeng

Kahe riigi kohta õnnestus koguda informatsiooni kahelt erinevalt vastajalt, need riigid olid Holland ja Belgia. Vastanute õpingute pikkused varieerusid kolmest kuust kuni aastani, 43 protsenti vastanutest õppis välismaal kuus kuud. Kuus vastanut tegutsesid ajakirjanduse ja kommunikatsiooni valdkonnas, üks vastanu tegutses turundusvaldkonnas ning kaks olid lisaks aktiivsed tudengid, üks bakalaureuse ja teine magistri astmes.

Esmase valimi kogumiseks konsulteeriti nii juhendaja (Brit Laak) kui ka Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituudi õppekorraldusspetsialistidega (Katrín Lendok, Nele Nemvalts, Maiu Reinhold). Edasine valim kogunes nii-öelda lumepalliefekti toel, ehk juba intervjueritud vilistlased ja tudengid jagasid võimalikke kontakte, kelle poole pöörduda. Intervjueritud tudengite ja vilistlastega saadi kontakti sotsiaalmeedia ja emaili vahendusel. Neli intervjuud viidi läbi näost-näku formaadis Tartu Ülikooli raamatukogus, erandiks oli üks intervjuu, mis viidi läbi intervjueritava kodus. Kolme tudengit intervjueriti Facebooki videokõne vahendusel. Intervjuud viidi läbi 2019. aastal märtsis ja aprillis.

4.2 Meetod

Bakalaureusetöö läbiviimiseks kasutati intervjuu meetodit. Täpsemalt semistruktureeritud individuaalintervjuud (vt “Küsimustik” Lisa 1). Valiti semistruktureeritud intervjuu, sest see läks kõige paremini uurimistöö kvalitatiivse olemusega kokku. Uurimistöö hõlmab endas suhtluspraktikate kujunemist ning ei saa eeldada, et suhtluspraktikad on igal indiviidil samasugused või sarnased. Tuleb arvesse võtta, et iga intervjueritav on erinev ning seetõttu ei saa kasutada standardiseeritud intervjuud. Igale intervjueritavale tuleb läheneda individuaalselt.

Siiski on kasutusel semistruktureeritud intervjuu, mitte täielikult struktureerimata või vabas vormis intervjuu. Seda sellepärast, et on siiski tarvis hoida mingit ühist malli, et analüüsi osa efektiivsem oleks. Põhiküsimused võimaldavad vastuseid lihtsamini grupeerida. Iga intervjueritavaga jäi vestlus enam-vähem samade parameetrite juurde, varieerus vaid see, milliseid kuulamis põhiseid täpsustavaid küsimusi küsiti (seda näiteks selle riigi kontekstis, kus nad õppisid). Küsimuste sisud jäid intervjuudes samaks. Sest näiteks, kui uurida, millised kultuurispetsiifilised stereotüübid on intervjueritavate suhtluspraktikaid kujundanud tulebki

läheneda igale intervjueeritavale natukene erinevalt, ei saa kasutada ühte standardiseeritud küsitlust.

Semistruktureeritud intervjuu puhul võib intervjuu sisest vabadust ja liikuvust pidada nii plussiks, kui miinuseks. Kindlasti võimaldab see paremini koguda emotsionaalset informatsiooni ja individuaalseid kogemusi, kuid samas tuleb meeles pidada, et iga inimene näeb maailma enda viisi. Lisaks lubab semistruktureeritud intervjuu vastajale natukene rohkem mänguruumi, intervjueeritav saab oma vastuseid rohkem põhjendada ja täpsustada. Intervjueeritavale jääb võimalus täpsustada ning selgitada iga küsimuse vastust nii lühidalt või põhjalikult, kui ta ise soovib. “Oluline on aru saada, et nt selline oluline mõiste nagu „tõde“ või „tõene teadmine“ võib inimeseti erineda, tulenedes intervjueeritava enda kogemustest või tõlgendustest (Lepik jt, 2014)”.

Lisaks kaasneb intervjuu meetodiga kriitiline intervjuerija-intervjueeritava vaheline suhe. Tuleb meeles pidada, et tegemist ei ole tavalise vestlusega ning, et intervjueeritav usaldab intervjuerijale teadmisi oma isiklikust elust. Intervjuerija õlul on suur vastutus, ta peab jääma neutraalseks, aga avatuks, professionaalseks, kuid mitte muutuma liiga tõsiseks. Individuaalintervjuu valiti sellepärast, et teema nõudis pigem süvenenud näost-näkku vestlust (ibid).

Tulemustele lähenemine toimub kvalitatiivselt, intervjuude alusel on võimalik küsimuste järgi vahekatagooriad paika panna, kuid sisu analüüs toimub siiski kvalitatiivselt. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab keskenduda teksti peamistele, tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele. Kvalitatiivne sisuanalüüs lubab analüüsida ka latentset sisu, st võtta arvesse ridade vahele peidetut ehk kodeerida (vt “Kodeeritud transkriptsiooni näidis” Lisa 3) teksti autori vihjeid, kavatsusi ja eesmärke ning mitmeste konnotatsioonide erinevaid tõlgendamisvõimalusi (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Võrreldes standardiseeritud kontentanalüüsiga, millel on enamasti kvantitatiivne väljund – kodeeritud andmete analüüsimisel kasutatakse statistilisi operatsioone – ei pöörata kvalitatiivses sisuanalüüsis spetsiaalselt tähelepanu analüüsikategooriate esinemissagedusele (Lepik jt, 2014).

Läbiviidud intervjuudes oli kesksel kohal eneserefleksioon, ehk tudengid kirjeldasid välismaal toimunud muudatusi suuresti läbi eneseanalüüsi. Eneserefleksioon on kognitiivne protsess,

läbi mille õpitakse varasematest kogemustest ning läbi refleksiooni saavutatakse sügavam õppimine (Leijen jt, 2012: lk 204 – 205). Kuid eneseanalüüsi protsess ei ole oma vigadeta, olulist rolli mängib mineviku kogemuste meenutamisel ja analüüsimisel mälu. Nimelt peavad tudengid intervjuude käigus meenutama aastate taguseid isiklikke kogemusi ja sündmuseid, ehk mälusüsteemide hulgast kasutatakse episoodilist mälu, kus talletatakse kogetud sündmuseid (Tulving, 1991). Lisaks episoodilisele mälule kasutatakse ka autobiograafilist mälu, mis on identiteedi aluseks ning kus talletatakse isikliku tähtsusega sündmuseid. Autobiograafiline mälu on üldjoontes täpne, kuid detailides mitte (Eysenck & Keane, 2005: lk 263). Meenutamisprotsessi mõjutab ka kinnitamise kalle (*confirmation bias*), ehk sündmustest mäletatakse seda, mis vastab pigem ootustele, kui tegelikkusele (Eysenck & Keane, 2005: lk 280 - 288). Need aspektid mängivad suurt rolli käesolevas bakalaureusetöös, sest just läbi nende mälu protsesside tudengid varasemaid kogemusi meenutavad ning seetõttu tuleb arvestada, et meenutustes võib esineda mõningaid vigu või lünkasid.

4.3 Meetodikriitika

Intervjuu, täpsemalt semistruktureeritud intervjuu, valiti kuna see võimaldab tudengitele individuaalsemalt läheneda. Semistruktureeritud intervjuu puhul on tuumikküsimused iga intervjuu puhul samad, kuid on võimalik teha täpsustavaid küsimusi ja kuulamis põhiseid küsimusi. Üks probleem, mis sedalaadi intervjuu tüübiga ilmneb on vastuste kallutatus. Nimelt tudengeid intervjuuerides tuli kohati ette olukordi, kus autor pidi küsimust selgitama ning võimalikke näiteid tooma. Seeläbi tekkis kohati tudengitel vastamiskalle, ehk tudengid vastasid lähtudes ennekõike intervjueriija näidetest ning ei otsinud nii põhjalikult mälust täiendavaid näiteid.

Oluline piirang meetodile on ka vastajate mälu. Enamus tudengitel oli välismaal õppimise kogemusest vähemalt mõni aasta mööda läinud, ehk tudengid pidid vastuseid andma mällu talletatud informatsioonist lähtudes. Siinkohal seavad piiranguid mälu maht ja meenutamise protsessid (vt. lähemalt ptk 4.2). Tuleb arvestada, et tudengite vastustes võis esineda lünkasid või läbi mälestuste ebatäpsuse moonutatud tõde.

Kuigi kvalitatiivne meetod (vt. lähemalt ptk 4.2) võimaldas süvitsi analüüsida tudengite vastuseid, esines ka mõningaid meetodiga seostuvaid kitsaskohti kodeerimises. Kuna bakalaureusetöö raames analüüsiti mitmeid suhtluse erinevaid tasandeid, (keelekasutus, kehakeel, žestid jms.) siis oli koodide määramine seetõttu üsna keeruline. Esines vastuseid, millele oli keeruline koodi määrata, kuna tudeng võis rääkida korraga nii vestluspartnerite suhtlusharjumustest kui ka enese suhtlusharjumustest või veel kolmandast aspektist. Lisaks mängis analüüsiprotsessis rolli ka autori kallutatus. Kuigi autori roll analüüsiprotsessis oli neutraalne, pidi autor siiski määrama, milline kirjeldus oli näiteks negatiivne, positiivne või neutraalne, ehk autori arvamus võis analüüsi mõjutada. Autori mõttekäigu ja kodeerimisprotsessiga tutvumiseks vaata transkriptsiooni näidist (vt. Lisa 3. Kodeeritud transkriptsiooni näidis: lk 50).

5. TULEMUSED

5.1 Isikuomaduste, kõnemaneeeri ja keelekasutuse muutused

Enamus vastanutest kasutasid enda, kui suhtleja kirjeldamiseks valdavalt positiivse konnotatsiooniga tunnuseid ja omadussõnu, nende hulgas: avatud, sõbralik, julge, otsekohene, eelarvamuste vaba, jutukas ja positiivne. Kaks vastanut tõdesid, et tunnevad end vabalt tuttavate ja sõprade seas ning on uute inimestega suheldes vaoshoitumad kui harilikult. Kusjuures samu tunnuseid kasutati ka välismaal õppimise kasulikkust hinnates. Tudengid rääkisid kasuteguritest suuresti läbi enesekirjelduste.

„Sealt naastes oli küll selline: et kuhu nüüd järgmisena ja andke veel mingisuguseid väljakutseid! Julgust ja tahtmist ja motivatsiooni ja inspiratsiooni tuli juurde.” (Vastaja 1)

Sarnaseid kirjeldusi esines iga tudengi vastustes.

“Ma pigem näeksin seda, et see kogu kogemus muutis mind pigem rohkem avatuks.” (Vastaja 3)

Kõik intervjuueeritud tudengid ja vilistlased tõdesid, et välismaal õppimine muutis nende suhtlust suuremal või väiksemal määral. Muudatused ilmnisid kolmel suurel astmel:

1. Isikuomaduste muutused;
2. Kõnemaneeeri muutused;
3. Muudatused keelekasutuses.

Vähem mainiti muudatuste esinemist *mitteverbaalses vestluses*. Vastanud tõdesid, et mitteverbaalsete tunnuste kinnitumiseks oleks pidanud viibima pikemat aega välismaal. Lisaks toodi välja võrdlusi eestlaste suhtluskommetega, mistõttu mõningaid mitteverbaalseid tunnuseid omaks ei võetud. Näiteks kõik vastanud, kes tervituseks põsele suudlemise kombega kokku puutusid, pidasid seda liiga familiaarseks ning seetõttu ei omandanud ka tervitusviisi. Ainult kaks tudengit märkisid muudatusi mitteverbaalses suhtluses. Sellegipoolest esines igal vastanul muudatusi kõnemaneeeris, keelekasutuses ja isiklikes omadustes.

Isikuomaduste muutuste all peetakse silmas tunnuseid nagu: avatus, suhtlemisjulgus, sõbralikkus. Kõik vastanutest mainisid vähemalt ühe nimetatud tunnuse positiivset arengut. Isikuomaduste muutused varieerusid vastavalt inimeste varasematele isikuomadustele, ehk eripärased muudatused toimusid nendes tunnustes, mis enne välismaale õppima asudes vastanule endale dominantsed tundusid. Kui välismaale õppima asudes tajuti end tagasihoidliku ja pisut ara suhtlejana, siis adapteeruti uue keskkonnaga ning muudeti varem suhtlusstiili defineerinud tagasihoidlikkus suhtlusjulguseks. Samas, kui tudeng oli uue suhtlusruumi jaoks liialt otsekohene, adapteerus ta vastavalt olukorrale ning muutis oma suhtlusstiili vaoshoitumaks.

„Ma olen tüdruk ja tüdrukutel on see soov kõike teada ja selline “gossip” jne. Ma sain paar korda valusalt vastu näppe sellega nii Hollandis, kui Venemaal, ehk ma mõnel määral hoian ennast tagasi, seda poolt.“ (Vastaja 5)

Läbi isikuomaduste muutuste tajusid tudengid ka otseseid kasutegureid. Kui tudeng, kes välismaale õppima asudes kirjeldas end natukene arana, siis välismaalt naastes tajus tudeng selgelt julguse ja motivatsiooni kasvu. Tulemustest selgus, et võõras suhtluskeskkond sundis tudengeid muutma neid isikuomadusi, mida nad varem ei kasutanud või, mida nad varem nõrgana tajusid. Tudeng, kes enne õpinguid kirjeldas end liiga otsekohesena, muutus vaoshoitumaks. Kõik muudatused ei olnud nii drastilised, kärarikka suhtluskeskkonna ja laia vestluspartnerite ringi tõttu muutus end varasemalt juba julge suhtlejana tundnud tudeng veelgi julgemaks ja avatumaks.

“Sest selle Erasmusega on ka niimoodi, et vahepeal pead sundima ennast rääkima.” (Vastaja 7)

Teise suure grupi moodustasid *kõnemaneeeri muudatused*, ehk viisis, kuidas tudengid ja vilistlased suhtlesid. Kõige enam toimus muudatusi tudengite kõne kiiruses ja kõnetoonis. Muutuste seas mainiti nii helitooni vaiksemaks muutumist, kui valjemaks muutumist.

„Võib-olla, kui ma olin Eestis tagasi, siis ma rääkisin valjema häälega, sest seal oli kõik hästi lärmakas ja võib-olla ma olin konkreetsem ja veel rohkem avatud.“ (Vastaja 2)

Helitooni ja helikiiruse muutumine oli tingitud nii võõrriigi suhtlusruumist kui ka individuaalsetest harjumustest, mis suhtlusruumide vahetumisel muutmist vajasisid. Kõnemaneeeri muutusi tajusid tudengid üldiselt Eestisse naastes, sest siis muutus ka tudengite suhtlusruum ja, kellega suheldi. Kui võõrriigis oli lärmakas ja inimesed rääkisid valjemini, siis adapteerusid ka tudengid sarnasele vestlusviisile.

„Mõningates olukordades võib-olla natuke vaiksemalt rääkinud, aga mitte alati.“ (Vastaja 5)

Lisaks mainisid tudengid ka kõnetempo muutumist. Mainitud tegurite seas olid nii helikiiruse aeglustumine kui ka kiirenemine. Nagu ka teiste muudatuste puhul, mängis ka kõnetempo muutumisel olulist rolli võõrriigi suhtlusruum. Kui tudeng rääkis liiga kiiresti, siis uue keskkonna ja vestluspartnerite sunnil muutis tudeng oma tempot vastavalt.

„Vanasti ma rääkisin väga kiiresti. Isegi, kui siin praegu võib tunduda, et ma räägin kiiresti, siis tegelikult kunagi on see juba aeglane minu puhul.“ (Vastaja 2)

Muudatustes mängisid rolli tudengite endi varasemad isikuomadused ja suhtlusharjumused ning ka riigi ja vestluspartnerite mõju. Näiteks valjemini asus rääkima tudeng, kes kirjeldas ümbritsevat kärarikkana ja vestluspartnereid sarnaselt valjudena. Aeglasema helikiiruse omandanud tudeng nentis, et muutus toimus tema endi isikuomadustele ja riigis tekkinud vestluspartnerite mõju toel. Lisaks selgus, et mida sarnasemaks pidasid tudengid vestluspartnereid eestlastele, seda vähem muudatusi toimus, selline efekt ilmnes näiteks islandlaste ja hollandlaste puhul.

„Nagu mõned inimesed Austraalias, sealt on mul sõbrannasid tulnud, siis neil on küll, et nad ei oska näiteks enam paremal pool teed sõita ja nii, aga Island ei ole nii erinev, et sealt mingit ekstravagantset muutust tuleks.“ (Vastaja 1)

Kolmanda muutuste grupi moodustasid *muutused keelekasutuses*. Siia alla loetakse ka omandatud slängi, kuigi seda võib pidada ka kõnemaneeeri muudatuseks, liigitub see siia gruppi loogilisemalt. Enim mainitud muudatused keelekasutuses olid: üldine keeleline areng, võõrkeele ja emakeele segunemine ning omandatud väljendid ja släng. Omandati need väljendid, mida kasutati võõrriigi vestlusruumis tihti.

„Väga palju tuli kasuks. Ilmselt igas mõttes arendas silmaringi, arendas keelt. /.../ Mida ma võin praeguseks öelda on, et mu Eesti keel on hästi-hästi inglise keelega segunenud.“ (Vastaja 2)

Enamus tudengeid tõdesid, et puutusid välismaal õppides kokku uue sõnavara, slängi ja erinevate väljenditega. Uut sõnavara ja slängi võeti ka välismaal olles kasutusele. Tudengid nentisid, et neil tekkis välismaal olles sealse suhtlusringkonnaga ühiseid slängisõnu ja erinevaid väljendeid, kuid neid ei kaasatud püsivalt suhtlusharjumustesse, sest need poleks kodumaa konteksti sobinud.

“Прочто поному, что, mis tähendab, lihtsalt selle pärast. Venemaal on palju selliseid asju, et sa ei küsi küsimusi. Tihti venelased vastasid, et see lihtsalt on nii.“ (Vastaja 5)

Siiski leidis ka neid tudengeid, kes tõdesid, et välismaal omandatud slängisõnad ja fraasid muutusid osaks nende püsivatest suhtluspraktikatest. Need tudengid, kes kasutasid omandatud leksikoni ka kodumaale naastes tõdesid, et sõnavara püsivust kinnitas selle tihe kasutus.

5.2 Vestluspartnerid ja stereotüübid

Välismaal tekkinud vestluspartnerite grupid jagunesid laias laastus kaheks: vestluspartnerid tööl ja koolis ning vestluspartnerid väljaspool kooli. Vestluspartnerite seas nimetasid vastanud nii kohalikke kui ka võõrriikidest pärit inimesi, kaks vastanut suhtlesid ka välistudengitest eestlastega. Kõik vastanud suhtlesid nii kohalike, kui ka välismaalaste või välisüliõpilastest kaastudengitega. Vestluspartnerite kirjeldamiseks kasutasid tudengid väga palju võrdlusi eestlastega. Enim kirjeldati just neid vestluspartnereid, kes eestlastest kõige enam erinesid ning seetõttu ka paremini meelde jäid. Eestlastega samastamisel kasutati tunnuseid nagu: vaikne, endasse tõmbunud või introvert. Eestlastest eristamisel viidati võõramaalaste jutukusele, elavusele või ekspressiivsusele. Eestlastega samastati näiteks islandlasi, norralasi ja hollandlasi.

„Jälle see stereotüüpide küsimus, et eestlasena sa tegelikult ei ole harjunud rääkima mingist tühjast-tähjast pool tundi järjest. Kui selle peale päris vestlust ei ole tekkinud, siis keegi ei räägi enam, aga kui sa ikkagi räägid ameeriklaste ja teistega, siis nemad on seda lapsest saati teinud ja nad räägivadki pool tundi ilmast või muust.“ (Vastaja 7)

„Ameeriklane ja kanadalane olid väga jutukad, aga islandlased on rohkem nagu eestlased. Nad pigem küsivad, kui midagi vaja on.“ (Vastaja 1)

Sarnaselt võrdles kohalikke vestluspartnereid eestlastega Vastaja 3.

“See ma arvan olenes hästi palju rahvusest, sest norrakad ise on sellised nagu eestlased. Kõigepealt peab ikka koos jooma pudeli viina ja, siis käkerdada kuskil öö läbi ja pärast seda võib-olla ta on ka niimoodi kaine peaga sõber.” (Vastaja 3)

Enim-nimetatud stereotüübid olid üldiselt lõunamaalaste jutukus, sõbralikkus ja energiline žestikuleerimine ning põhjamaalaste vaoshoitus.

„No ma arvan, et see venelaste ekspressiivsus on stereotüüp, aga see peab paika, samamoodi itaallaste puhul, selline kätega rääkimine ja ülim emotsionaalsus” (Vastaja 5)

Enamik vastanutest nentisid, et üldlevinud stereotüübid pidasid paika, kuid esines ka stereotüüpide ümber lükkamist.

„Aga ütleks, et kui Türgi inimeste kohta on Eestis üks stereotüüp, siis näiteks see pigem kokku ei läinud. Arvatakse, et nad on ennast peale suruvad inimesed, aga tegelikult nad olid küll hästi jutukad, aga nad ei surunud ennast küll üldse peale, et nad pigem olid hästi vastuvõtlikud.”
(Vastaja 6).

Tulemustest selgus, et tudengid märkasid rohkem positiivseid stereotüüpe. Stereotüüpide kirjeldamisel tõid vastajad palju näiteid ning moodustasid võrdlusi erinevatest riikidest pärit inimestega. Enamasti esitati kirjeldused läbi näidetega illustreeritud narratiivi.

“Öeldakse, et ameeriklastele meeldib palju rääkida, see vastab tõele. Kui sa tänaval möödud inimesest, keda sa tunnud ja ta küsib, kuidas läheb, siis on okei, kui sa ei hakka temaga seal pikalt vestlema, sest sa oled tänaval.” (Vastaja 4)

Selgelt negatiivseid stereotüüpe, stiilis: „kõik x-riiklased on ahned“, ei esinenud, pigem kirjeldati stereotüüpe positiivselt või neutraalselt. Neutraalsete stereotüüpide alla liigitusid kirjeldused võõramaallaste kommetest ja harjumustest, mis otseselt ei sisaldanud hinnanguid või selgelt positiivseid või negatiivsed omadussõnu.

„Türklastele oli väga oluline toit, nad toonitasid igal võimalikul hetkel oma Türgi hommikusööki ja toidukultuuri Türgis.” (Vastaja 6)

Sarnaselt vestluspartnerite kirjeldustega kasutati ka stereotüüpide kirjeldamisel võrdlusi eestlastega. Tulemustest selgus, et mingil määral toimus ka stereotüüpide ülekandumist ning mõned tudengid märkasid ka ennast vastavalt riigi stereotüübile käitumas. Näiteks Vastaja 1 tõi stereotüübina välja islandlaste kombe laulda ning märkas end hiljem sarnaselt käitumas. Levinud stereotüüpidega toodi välja ka hispaanlaste ja itaallaste kehva inglise keele oskust.

5.3 Välismaal õppimise kasu tajumine

Vastanute sõbrad, tuttavad ja perekonnaliikmed märkasid kõige enam muudatusi vastanute keelelises arengus ja erinevate keelte segunemises emakeelega. Pereliikmete, sõprade ja tuttavate märgatud kirjeldusi esines üsna vähe, enamik tudengeid nentis, et lähedased ei olnud midagi välja toonud. Lähedaste mainitud tunnused olid jutukus ja keeleline areng.

„Võib-olla elukaaslane on. Tema sõnul järjest jutukamaks lähen, et sealt naastes oli küll tunne, et kuhu nüüd järgmisena ja andke veel mingisuguseid väljakutseid!” (Vastaja 1).

Kõik uuringus osalenud tudengid pidasid välismaal õppimist äärmiselt kasulikuks kogemuseks. Tudengite sõnul ilmnis kogemuse kasulikkus nii tööelus, siia loetakse ka koolielu, kui ka eraelus.

„Nii kooli mõttes, sain sealt uusi oskusi, nii inimeste mõttes, sain uusi tuttavaid ja teada üha rohkem erinevate kultuuride kohta.“ (Vastaja 2)

“Enne minekut ma poleks vist julgenud kandideerida näiteks Tartu Ülikooli pressiesindajaks. Ka ülemus ütles välja, et ta eelistas mind, sest mul oli palju praktikaid ja ka välismaa kogemus.” (Vastaja 5)

Võõrriigis õppimise kasu tajuti näiteks silmaringi laienemise, suhtlusjulguse kasvamise, sõnavara arenemise, suhtlusvõrgustiku loomise ning üldise personaalse arengu näol. Lisaks mainiti ka reaalseid kasutegureid tööelus, seda suhtlusvõrgustiku laienemise näitel. Välismaal omandatud tutvused võimaldasid tudengitel neist vajadusel kasu lõigata, seda näiteks tekstide tõlkimisel.

6. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Käesolevas peatükis esitletakse esmalt bakalaureusetöös peamised järeldused kolme uurimisküsimuse kaupa, mis põhinevad varasematel uurimustel ja kogutud teorial. Seejärel diskuteeritakse tähelepanuväärseimate järelduste üle, toetudes teooriale ja analüüsitud intervjuudele.

6.1 Järeldused

Milliseid vestluspartnerite suhtluspraktikaid eesti välisüliõpilased võõrriigis õppides märkasid?

Tulemustest selgus, et kõige enam pandi tähele neid suhtluspraktikaid, mis endale võõrad tundusid. Vestluspartnerite suhtluspraktikaid kirjeldati ka läbi stereotüüpide. Seda näiteks itaallaste käežestide või kiire kõnetempo puhul. Hulgaliselt esitati võrdlusi eestlastega, mis on ka loogiline, sest mingi võrdluspunkt peab olema olemas. Uued kogemused jäävad tahes-tahtmata paremini silma, seetõttu märkasid ka välismaal õppinud tudengeid vestluspartnerite puhul neid suhtluspraktikaid, mida kodumaal ei esinenud.

Lisaks kirjeldati palju vestluspartnerite üldiseid isikuomadusi. Kirjeldustes kasutati valdavalt positiivseid omadussõnu. Näiteks märkasid mitmed vastajad lõunapoolsetest riikidest pärit inimeste sõbralikkust ja avatust. Sellest võib eeldada, et positiivsed tunnused jäid vastanutele paremini meelde, kui negatiivsed tunnused, mida peaaegu üldse ei mainitud. Samas negatiivsete kirjelduste puudumine ei pruugi tähendada, et neid ei esinenud. Negatiivsete kirjelduste puudumise põhjuseks võib olla välismaale õppima asunud tudengite kõrgem kultuuridevahelise suhtluse tunnetus ja stereotüüpide vähesus. Nagu ka Williamsi (2005) uuringust selgus, saavutasid need tudengid, kes olid otsustanud välismaale õppima asuda, isegi enne välismaal õppimist kõrgemaid skoori kultuuridevahelise suhtluse testis. Ehk võib järeldada, et nendel, kes on otsustanud välismaale õppima minna on vähem eelarvamusi ja nad on vähem kinni stereotüüpides, mistõttu nad märkavad ka vähem negatiivset.

Millised suhtluspraktikad on võõrriigis õppides külge hakanud ning kujunenud osaks eesti tudengite suhtlusharjumustest?

Kui eelnevalt nimetati võõrriigis toimunud muudatusi suhtluses, siis selle küsimuse all arutletakse tudengite endi hinnangul kinnitunud suhtluspraktikaid, ehk suhtluspraktikaid, mis võõrriigist lahkudes püsima jäid. Püsivate muudatuste seas olid: kõnemaneeeri muutused, kõneviisi muutused ning ka mitteverbaalsed muutused. Teadlikult kinnitamata jäänud suhtluspraktikad ununesid vastanute sõnul, sest neil puudus kodumaal tagasi olles kasutus. Tulemustest võib järeldada, et suhtluspraktikate kinnitumise või ununemise peamiseks põhjuseks oligi kasulikkus edaspidises elus. Unustati need suhtluspraktikad (nt. võõrkeelne släng, iseärased žestid), millele kodumaale naastes kasutust ei leitud. Samas kinnitusid need suhtluspraktikad, mis mingil määral indiviidi enda arvates kasuks tulid. Kõiki püsivaid muutusi peeti positiivseteks. Võib järeldada, et praktikate kinnitumisel mängisid olulist rolli ka indiviidi enda isikuomadused ning üldine minapilt. Võeti omaks need praktikad, mis varem vajaka jäänud isikuomadusi täiendasid või korrigeerisid.

Siiski tuleb märkida, et palju suhtluspraktikate kinnistumisest ja omandamisest sõltus nii indiviidist, kui ka külalastatud riigist. Mitmed uuringus osalenud tõdesid, et külalastatud riik ning riigis kujunenud suhtluspartnerid olid liialt sarnased eestlastega ning seetõttu ei toimunud liiga drastilisi muutusi suhtlusharjumustes. Liikudes kodumaa suhtlusruumist välismaale torkasid uuringus osalenute sõnul silma need suhtlusharjumused, mis võõrriigi vestlusruumi ei sobinud ning neid omadusi ka muudeti. Neid muudatusi pidasid uuringus osalenud pigem positiivseteks. Näiteks üks intervjueeritav kirjeldas, kuidas võõrriigi suhtluspartnerid kritiseerisid tema harjumust klatšida ning võõrriigist kodumaale naastes tajus tudeng end märgatavalt vaoshoitumana.

Intervjuude põhjal võib lisaks eeldada, et muudatused suhtlusharjumustes oleks ilmselt olnud kordades suuremad, kui tudengid oleks rohkem mugavustsoonist välja viidud. Paljud tõdesid, et suhtlesid suuremas osas välisüliõpilaspilaprogrammi raames riiki õppima tulnud kaastudengitega ning seetõttu puutusid nad kohalikega vähem kokku. Sellegipoolest oli nimetatud kaastudengitel oluline roll, kuna ka nemad olid pärit erinevatest võõrriikidest, ehk, kui külalastatud riigi mõju oli vähem tajutud, siis kaastudengite mõju jällegi selle võrra rohkem.

Tulemustest selgus ka, et küsitletud tudengid olid üsna tähelepanelikud teiste suhtluspraktikate osas. Isegi vilistlased, kellel oli kogemusest aastaid mööda läinud, suutsid detailselt kirjeldada toonaseid vestluspartnereid ning nendele isepäraseid suhtluspraktikaid. Kindlasti mängib siin kohal rolli võõras keskkonnas viibimine, kuna iga suhtluskogemus on uus, jääb see tõenäoliselt ka paremini meelde. Seetõttu tajusid tudengid ja vilistlased ka üsna hästi välismaal toimunud muudatusi nende suhtluspraktikates. Siit võib ka järeldada, et suhtluspraktikate muutused ei ole täielikult automaatsed, vaid sisaldavad endas valikufaktorit. Tulemustest selgus, et muudatused olid teadvustatud ning täitsid kindlat eesmärki. Kui tudengi suhtlusstiil oli liiga otsekohene uues suhtlusruumis, siis muutus tudeng vastavalt vaoshoitumaks. Seevastu keeleline areng ja isikuomaduste areng on ilmselt pigem automaatne, kuigi siiski teadvustatud.

Kuidas tudengid tajuvad omandatud suhtluspraktikate kasulikkust?

Kõik uuringus osalenud tudengid pidasid välismaal õppimist kasulikuks kogemuseks ning mainisid, et soovitaksid vahetusõpilaseks minemist ka teistele. Kasutegureid tajuti nii eraelu kontekstis, tööl kui ka koolis. Tudengid mainisid nii silmaringi laienemist, suhtlusjulguse kasvu, sõnavara laienemist, suhtlusvõrgustiku laienemist. Tudengid tajusid ka otsest kasu tööelus, näiteks mainiti, et välismaal omandatud julgus aitas töö leidmisel kaasa. Toodi ka näiteid, kuidas on tööelus kasutatud välismaal omandatud tutvusi, ehk suhtlusvõrgustikku, tekstide tõlkimiseks.

Välismaal omandatud kogemused ja suhtlusharjumused kattuvad ka SA Kutsekoda (2016) töö ja oskuste raportiga. Tulevikus universaalselt vajalike oskuste (vt. ptk 2.2: lk 16 – 17) seast on kõige enam kattepinda sotsiaalse intelligentsuse, loovuse ja kohanemise ning kultuuridevahelise kompetentsi oskustega (Sihtasutus Kutsekoda, 2016). Tudengite poolt tajutud silmaringi laienemine ja kultuuridevahelise suhtluskogemuse omandamine kattuvad otseselt nii sotsiaalse intelligentsuse kui ka kultuuridevahelise kompetentsi oskustega. Lisaks näitavad tudengite võime kohaneda vastavalt olukorrale ning tudengite valmidus adapteeruda uue keskkonnaga justnimelt loovuse ja kohanemise oskust.

6.2 Diskussioon

Kõik bakalaureusetöö raames intervjueeritud tudengid tajusid võõrriigis õppimise kasusid personaalse kasvu näol. Kõik tõid välja üldise keelelise arengu, suhtlusjulguse arengu ning erinevate omandatud suhtluspraktikate kasulikkuse. Williams tõdes oma uuringus, et õpilased, kes õppisid välismaal olid kultuuridevahelises suhtluses edukamad, kui need õpilased, kes koduriigis õppisid (Williams, 2005: 358-359). Kuigi bakalaureusetöö raames kultuuridevahelise suhtluse edukust süvitsi ei testita, võib tulemuste põhjal eeldada, et tõepoolest säärane kasutegur eksisteerib, sest kõik vastanud märkisid arengut üldistes suhtlusoskustes ning omandasid ka hulgaliselt rahvusvahelisi sõprussidemeid. Siiski võib spekuloida, et küsitletud tudengid on kultuuridevahelises suhtluses edukad. Seda sellepärast, et kõik tudengid adapteerusid võõra suhtluskeskkonnaga ning muutsid vastavalt vajadusele neid suhtlusharjumusi, mis võõras keskkonnas suheldes muutmist vajasisid. Just see võime liikuda erinevate kultuuride vahel ning muuta ja arendada oma suhtluspraktikaid vastavalt olukorrale viitabki edukale kultuuridevahelisele suhtlemisvõimele. Tudengite adaptatsioonivõime tuli esile nii võõrriigis õppides, kui kodumaale naastes. Nimelt olid tudengid võimelised märkama oma suhtluspraktikaid, mis võõrriigis elades, õppides ja suheldes muutmist või arendamist vajasisid. Tudengid tegid teadlikult muudatusi vastavalt keskkonnale, vestluspartneritele, kultuurile ning ise enda puudujääkidele. Seda näitas tudengite võime teha valikuid suhtluspraktikate kasutamise osas, tudengid jätsid kodumaal teadlikult kasutamata need suhtluspraktikad, mis Eesti suhtlusruumi ei sobinud.

Kui vaadata Ameerika Ühendriikide organisatsiooni: *The National Association of Colleges and Employers* (NACE) 2014. aastal tehtud uuringut, milles küsiti 260-lt tööpakkujalt, milliseid oskusi nad kõige enam 2015. aasta ülikooli vilistlastelt ootavad, siis võib öelda, et võõrriigis õppimine omab märgatavaid kasutegureid (Forbes, 2014). Lisaks sellele, et tööpakkujad otsivad kultuuridevahelist suhtlusoskust peitub veel lisaväärtus käesoleva uurimistöo subjektidele, ehk ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala vilistlastele ja tudengitele. Tahes- tahtmata muutub maailm üha enam globaliseeritumaks ning järjest rohkem puutuvad ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni inimesed eriti kokku võõrkeelt kõnelevate inimestega. Varasemalt omandatud kogemused aitavad rajada stabiilse vundamendi ning muuta edaspidised suhtluskogemused lihtsamaks ja loomulikumaks. Seda tajusid tudengid näiteks üldise maailmapildi avardumise ja suhtlusjulguse kasvamise näol. Eriti olulist rolli mängib

tänapäeval suhtlusvõrgustik, mida kaugeleulatavam ja mitmekesisem on inimese suhtlusvõrgustik, seda enam uksi talle avatud on. Uuringus osalenud tudengid mainisid reaalseid olukordi, mil on tulnud kasuks välismaal omandatud tutvused, seda näiteks mõne teksti tõlkimise näol. Võõrriigis õppimine andis tudengitele võimaluse jätta oma jälg võõrriiki ning võtta osa võõrriigist ka endaga kaasa. Uuritu põhjal võib eeldada, et võõrriigis õppimine annab märgatava erialase eelise nende ees, kel välismaal õppimise kogemus puudub, sest hea kultuuridevahelise suhtluse printsiibid ühtivad otseselt sellega, mida tänapäeval tööturul otsitakse. Välismaal õppinud tudengid kogesid kõik suuremal või väiksemal määral personaalset kasvu, tudengid muutusid avatumaks ja julgemaks ning omandasid erinevaid kasulikke suhtluspraktikaid. Kogu selle muutuse ja personaalse kasvu aluseks on kohanemisvõime ning julgus muutuda ning just sellist adaptatsioonivõimet tööandjad pidevalt muutuvast ühiskonnas otsivadki.

Isikuomaduste muudatusi saab siduda Tracy Rundstorm Williamsi uuringus sätestatud eduka kultuuridevahelise suhtluse nelja alustalaga, milleks on: *paindlikkus ja avameelsus, kultuuriline empaatia ja hinnanguvaba tundlikkus, personaalne tugevus ja -stabiilsus ning leidlikkus ja võime toime tulla stressirohketes olukordades* (Williams, 2005: 358-359). Kuna igal tudengil ja vilistlasel toimus enda hinnangul areng mõnes eelnevalt mainitud tunnuses, võib seega Williamsi uuringus toodud tunnuseid tõepoolest pidada eduka kultuuridevahelise suhtluse aluseks. Lisaks tudengite enda hinnangutele mainisid muudatusi ka tudengite lähedased (sugulased, sõbrad, elukaaslased jne.). Tulemusi analüüsid jäi küll silma ühtimine Williamsi nelja alustalaga, kuid siiski valiks välja kõige olulisemad. Kõige olulisemateks alustaladeks eduka kultuuridevahelise suhtluse puhul on paindlikkus, avameelsus ja leidlikkus. Ennekõike paindlikkus, kui võime ennast kritiseerida ja vastavalt olukorrale muutuda. Välismaal õppinud tudengid ei pelganud välja tuua oma kitsaskohti, need suhtlusharjumused, mis võõrkultuuri ei sobinud, neid ka muudeti. Kui muudatusi tajuti kasulikuna ning Eesti kultuuri sobivana, siis need muutused arenesid harjumusteks. See näitab, et ennekõike on oluline olla avatud ning valmis arenema. Kasulike muutuste ilmumine ja muudatuste rakendamise protsess tõestavad välismaal õppimise kasulikkust. Nimelt isegi need tudengid, kellel oli võõrriigi külastamisest mitmeid aastaid mööda läinud tajusid siinamaani kogemuse kasulikkust. Oluline on märkida, et kõik omandatud suhtluspraktikad olid vastanute endi hinnangul pigem positiivsed. Valdavalt positiivsete muudatuste püsivus näitab, et välismaal õppimise kogemus ei tähenda vaid lühiajalist kasu, omandatud komplekt suhtluspraktikatest ja kogemustest on püsiv ning on kasuks ka hilisemas elus. Kuna välismaal õppinud tudengid on

demonstreerinud võimet muutuda ning kohaneda uue olukorraga, siis võib eeldada, et kunagi omandatud suhtluspraktikad ei jää mitte nurka hoiule, vaid neid arendatakse uute kogemuste toel.

Suhtluspraktikate kinnistumisel oli põhiline tegur nende kasulikkus, ehk, mil määral neid edaspidises elus kasutada saab. Tudengid ei võtnud kasutusele neid praktikaid, mis Eesti kultuuriruumi ei sobinuks. Siin kohal oleks oluline tähelepanu pöörata David Carbaughi tõdemustele suhtluspraktikate olemustest võõrkultuuris. Kuigi kultuuri konteksti ei analüüsita on oluline märkida, et suhtluskeskkonna muutudes (võõrriigist kodumaale) jäävad püsima vaid kodumaal funktsionaalsed suhtluspraktikad, ülejäänud hajuvad, sest neil puudub otstarve (Carbaugh, 2007: 170). Kuigi mingil määral vastab see tõele, ei saa öelda, et ülejäänud suhtluspraktikad täielikult hajuvad. Kuigi suhtluspraktikaid, mis kodumaal kasuks ei tulnud, ei võetud kasutusele, ei hajunud need täielikult. Seda tõestab välismaal õppimise ja intervjuerimise vahele jäänud aeg. Isegi need vilistlased, kes pea kümme aastat tagasi välisõpingutel käisid, mäletasid siamaani neid suhtluspraktikaid, mis toona võõrriigis õppides kasutusele võetud. Tõenäoliselt need suhtluspraktikad on mälus talletunud ning ootavad konteksti, kus neid on võimalik kasutada.

Suhtluspraktikate kujunemist võib pidada teadvustatud sündmuseks, mitte automaatseks nähtuseks. Kõik tudengid olid teadlikud endaga toimunud muutustest ning tegid valikuid vastavalt olukorrale. Kui võõrriigi suhtlusruum nõudis valjemini rääkimist, siis tudengid tegid vastava muudatuse hääletoonis teadlikult. Valiku olemasolu tõestab ka see, et mõningad omandatud muudatused jäeti kodumaale naastes maha mitte otseselt nende kasutuse puudumise tõttu, vaid personaalsete isikuomaduste tõttu. Kuigi õpilane võis välisriigis õppides end rohkem vestlema sundida, siis kodumaale naastes oli tudengil võimalus teha valik ning naasta varasemate harjumuste juurde.

7. EDASISED UURIMISSUUNAD

Nii varasemad uuringud, kui käesolev bakalaureusetöö on näidanud, et multikultuurisel suhtluskogemusel on märgatav kasutegur. Seda on tõdenud varasemad akadeemilised uuringud, kui ka ettevõtete juhid. Bakalaureusetööst selgus, et võõrriigis õppimine tõepoolest mängib rolli tudengite suhtluspraktikate kujunemisel ja on ka kasuks edaspidises (töö)elus. Edasi tasuks süvitsi uurida, mil määral erinevad eelnevad isikuomadused kindlate suhtluspraktikate kujunemist mõjutavad.

Lisaks oleks tulevikus kasulik sarnast uurimistööd korrata suurema valimiga ning valimisse kaasata ka meessoost tudengeid, kui see on võimalik. Valimi valikut võiks laiendada ka teistele ülikoolidele, et saada laiemat representatsiooni üliõpilastest, läbi mille saaks ta teha laiemaid üldistusi populatsioonile. Valimi laiendamisega tuleb siiski ettevaatlik olla. Kui kasutada individuaalintervjuud, siis tuleb arvestada, et andmete kogumiseks ja analüüsimiseks läheb paratamatult aega tarvis. Üks võimalus aja kokkuhoiuks oleks standardiseeritud küsitluse loomine, mis võimaldaks haarata kordades suuremat valimit.

Järgnevates uuringutes võiks läheneda teemale erineva fookuse alt. Näiteks ilmnes bakalaureusetööst, et kultuuril on märgatav mõju suhtlusharjumuste kujunemisele. Lisaks tasuks uurida, mil määral mõjutab külastatud kultuuri sarnasus Eesti kultuuriga omistatud praktikate kinnitumist. Näiteks uurida mitmes riigis õppinud tudengite suhtluspraktikate kujunemist enne ja pärast välisriikides õppimist (nt. tudeng, kes on õppinud Soomes ning hiljem veel Hispaanias). See eeldaks loomulikult põhjalikku eeltööd ning enese familiariseerumist võõrkultuuriga.

Üks võimalik uurimissuund oleks ka tööandjate eelistused ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni valdkonnas. Ehk uurida, millised iseloomumadusi, suhtlusharjumusi ja kogemusi tööandjad ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala inimestelt eeldavad. See võimaldaks võrrelda käesolevas bakalaureusetöös osalenud tudengite mainitud muutusi tööandjate eelistustega Eesti kontekstis.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas kujunevad välisstudengite suhtluspraktikad võõrriigis õppides ning, mis soodustab nende praktikate kinnitumist või ununemist. Bakalaureusetöö eesmärkide hulka kuulus ka see, kuidas õpilased kujunenud suhtluspraktikate kasulikkust tajusid. Uuritud populatsiooni hulka kuulusid Tartu Ülikooli ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala tudengid ja vilistlased.

Bakalaureusetöös lõi autor ülevaate varasematest uuringutest, selgitas lahti võimalikud mõisted ning koostas teoreetilise ülevaate suhtluspraktikate olemusest. Esimestes peatükkides selgitas autor lahti, mis on üldse suhtluspraktikad (Jens Allwood'i ja Elisabeth Ahlsén'i töödele toetudes). Allwood'i ja Ahlsén'i töödest selgus, et suhtluspraktikad ei koosne ainult verbaalsest suhtlusest, vaid jagunevad laias laastus kolmeks: kommunikatiivsed kehaliigutused, keelesüsteemi aspektid, mis on ühised nii kõnes, kui kirjas ning keelesüsteemi aspektid, mida kirjas väljendada ei saa. Kuna bakalaureusetöö fookuses oli tudengite suhtluspraktikate kujunemine välismaal õppides, siis koostas autor ka ülevaate erinevatest kultuurilistest aspektidest, mis suhtlusrollide kujunemisel rolli mängivad. Näiteks selgitab autor, mis eristab kultuurilisi üldistusi stereotüüpidest ning milleks kultuurilised üldistused kasulikud on, samas luues ülevaate erinevat tüüpi stereotüüpidest ning nende kujunemisviisidest.

Kuna teemat on väga vähe uuritud, siis igasugune laiem uurimine on igati kasulik. Teoriast ja varasematest uuringutest selgus, et multikultuurne suhtlusoskus on globaliseerivas maailmas üha enam vajalik, seetõttu on ka oluline uurida, mil määral võõrriigis õppimine suhtlusharjumuste kujunemises rolli mängib. Tulemustest selgus, et kõik tudengid tajusid välismaal õppimise kasulikkust ning tõepoolest märkisid ka püsivaid muudatusi enda suhtlusharjumustes. Bakalaureusetöö on eriti kasulik just ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala tudengitele, kellel tuleb arvatavasti edaspidises tööelus rohkem suhelda, kui mõnel teise eriala inimesel. Bakalaureusetöö teooria osas tuuakse välja näiteks ettevõtete juhtide ootused vilistlastelt, need ootused sisaldavad endas niisamuti rahvusvahelist suhtlusoskust ja toimetulekut multikultuurses keskkonnas.

Bakalaureusetöö tulemustest selgus, et tudengid tajusid otseseid muudatusi nende suhtluspraktikates. Selgus, et kestma jäänud praktikad kujunesid vastavalt nende edaspidisele otstarbele kodumaa kontekstis, need praktikad, mida vaja ei läinud, ei kinnistunud. Seda, millised suhtluspraktikad kinnistusid, mõjutasid nii subjektipoolsed isikuomadused, kui ka suhtluspartnerid, need tunnused, millele tähelepanu ei pööratud, või, mis võõrriigi kontekstis muutmist ei vajanud, neid ka ei muudetud. Iga uuringus osalenud tudeng või vilistlane märkas väiksemal või suuremal määral muudatusi endas, muutused jagunesid kolme suuremasse gruppi: isikuomaduste muutused, kõnemaneeeri muutused ja muutused keelekasutuses.

Võõrriigis õppides märgati neid vestluspartnerite suhtlusharjumusi, mis endale võõrad tundusid. Kuigi võõra suhtluskeskkonnaga adapteeruti vastavalt vajadusele esines siiski suhtluspraktikate muutumisel valikufaktor. Tudengid võtsid teadvustatult osaks neid suhtluspraktikaid, millel nad ise kasu tajusid. Valikuliselt tehti ka muudatusi enese puudujääkides, kui varasemalt tajuti end liiga otsekohekena võõra vestlusruumi jaoks, siis tehti teadvustatud muudatus ning oldi edaspidi vaoshoitum. Suhtluspraktikate kasulikkust tajuti nii era-, töö-, kui koolielus. Kõige märgatavam kasutegur ilmnis suhtlusvõrgustike laienemise näol, kus tudengid tõid konkreetseid näiteid, mil välismaal omandatud tutvused on kasulikuks tulnud. Võõrriigis õppides omandatu omab olulist kasutegurit ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni valdkonna inimeste jaoks, kes puutuvad oma töö käigus kokku väga erinevate taustadega inimestega ning, kelle töö koosneb suures osas suhtlemisest ja suhtluskorraldusest. Võõrriigis omandatud suhtlusjulgus, avatus ja üldine kultuuridevahelise suhtluse kogemus annab olulise eelise tööturul.

Kinnitust leidsid ka Williamsi eduka kultuuridevahelise suhtluse alustalad (Williams, 2005: 358-359). Kõige olulisemateks alustaladeks eduka kultuuridevahelise suhtluse puhul võib tulemuste põhjal pidada paindlikkust, avameelsust ja leidlikkust. Seda seetõttu, et kõik välismaal õppinud tudengid ei peljanud ennast muuta. Tudengid tajusid oma kitsaskohti ning kasutasid välismaal õppimise võimalust ühtlasi personaalse kasvu võimalusena. Tudengite võime adapteeruda vastavalt olukorrale ning teha teadlike muudatusi oma suhtlusharjumustes tõestab, kui kasulik on võõrriigis õppimine. Kuigi Carbaugh'i (2007) teooria, et püsima jäävad vaid funktsionaalsed suhtluspraktikad, pidas üldiselt paika, esines siiski mõningaid kahtlusi. Tõepoolest ei kasutatud kodumaale naastes neid suhtluspraktikaid, millel funktsioon puudus,

kuid sellegipoolest need praktikad ei hajunud täielikult. Tulemused näitasid, et need suhtluspraktikad püsivad meeles isegi aastaid pärast välisõpingutelt naasmist ning ehk leiaks need ka kasutust, kui leitaks sobiv kontekst.

Muuhulgas kattusid ka tudengite välismaal omandatud oskused ja kogemused SA Kutsekoda (2016) töö ja oskuste raportis toodud universaalselt vajalike oskustega. Kõige enam ühtisid tudengite oskused sotsiaalse intelligentsuse, loovuse ja kohanemise ning kultuuridevahelise kompetentsi oskustega. Oskuste kattumine annab aimu välismaal õppimise kasulikkusest.

SUMMARY

The formation of journalism and communication students' communication practices while studying abroad

The aim of this bachelor thesis was to see how exchange students' communication practices are formed while studying abroad and what inhibits changes in those communication practices. The secondary aim of the thesis was to see how students perceived the usefulness of said communication practices. The sample consisted of journalism and communications students and alumni from the University of Tartu.

In this research paper the author brought examples of previous research, explained notions related to the topic and composed a theoretic basis explaining what communication practices are. In the first chapter the author focuses on the works of Jens Allwood and Elisabeth Ashlén, who in their research explain that communication practices do not only consist of verbal communication, but also nonverbal communication, communicative body movements and aspects of the system of a language, which to some extent are common to speech and writing, such as phonemes. Since the focus of the thesis was to see how students' communication practices are formed during the study period abroad, the author also creates an overview of different cultural aspects which play a role in the forming of communication practices. The author explains the role of stereotypes and cultural generalizations.

Since there is little research on the topic, any kind of future research is welcome and could be considered useful. The rapid globalization of the modern world shows how multicultural communication skills become more and more useful every day. It is important to understand how studying abroad could change a students' communication practices, and in which ways. The results showed that all of the students perceived studying abroad as useful and did indeed notice permanent changes in their communication practices. The bachelor thesis is especially important to the journalism and communications majors, who very likely have to communicate with others more than any other students. In the theory overview part of this research paper the author also includes a previous study, which looked at what various employers expect from

alumni. These expectations included cross-cultural communication skills and the ability to cope in a multicultural environment.

Results showed that the students perceived direct changes in their communication practices. Those communication practices which were also perceived by the students as useful even after returning to their native country (Estonia) became permanent. The changes in the students' communication practices were influenced by the subjects own personal traits and those who they communicated with. Those features that were not addressed or that did not need to be changed in the context of the foreign nation were not changed. Every student noticed some changes in their communication practices. The changes can be divided into three major groups: changes in the personal traits, changes in verbal communication and changes in language use.

While studying abroad and communicating with the foreigners the students noticed those communication habits that seemed unfamiliar to them. Although the students made necessary changes in order to adapt to the foreign environment, there was still a selection process to these changes. The students selectively adapted those communication practices which they perceived useful. The students also made selective changes in accordance to their personal shortcomings. If in the past they felt too direct for a foreign conversation room, then a conscious change was made and they were more restrained in the future. The usefulness of communication practices was perceived in private, professional and school life. The most noticeable benefit was in the form of the expansion of social networks, where students gave specific examples when acquaintances acquired abroad have become useful. The experience of studying abroad can be considered especially important for people in the field of journalism and communication. The communication skills, openness and general experience of intercultural communication gained in a foreign country provide a significant advantage in the labour market.

The foundations of Williams' successful intercultural communication were also confirmed (Williams, 2005: 358-359). Flexibility, openness and ingenuity can be seen as the most important pillars for successful intercultural communication, based on the results.

This is because the students who studied abroad were not afraid to change themselves. Students acknowledged their shortcomings and used studying abroad as an opportunity for personal growth. The students' ability to adapt to the situation and make informed changes in their communication habits proves how useful it is to study abroad. Although Carbaugh's (2007) theory that only functional communication practices persist was generally valid, there were some doubts. Indeed, communication practices that lacked function were not used when returning home, but these practices were not completely forgotten. The results showed that these communication practices are remembered even years after returning from studying abroad, and perhaps they would be used if a suitable context were found.

Results also showed similarities between the universal future skills named in the SA Kutsekoda (2016) jobs and skills report and the skills and experiences acquired by the students while studying abroad. Students' skills showed most similarities with the social intelligence, creativity and adaptation, and intercultural competence skills. These results help to prove the usefulness of studying abroad.

KASUTATUD KIRJANDUS

Adams, S. (2014). The 10 Skills Employers Most Want In 2015 Graduates. *Forbes*. Kasutatud 25.05.2020,

http://www.communicationacademy.com/wp-content/uploads/2017/07/10_Skills_Employers_Want_in_Grads.pdf

Allwood, J., Ahlsén, E. (2012) Multimodal communication. Kasutatud 25.05.2020,

https://pdfs.semanticscholar.org/1490/84bf7b13a680aa393059ccf60dad6de6e0.pdf?_ga=2.176189221.1225720819.1544364428-471945396.1544364428

Bennett, Milton, J. (1998). Intercultural communication: A current perspective. *Basic concepts of intercultural communication: Selected readings* (lk 1-6). Yarmouth, ME: Intercultural Press.

Carbaugh, D. (2009). *Comments on "culture" ; in communication inquiry*. Kasutatud 25.05.2020,

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08934218809367460?journalCode=racs20>

Carbaugh, D. (2007). Cultural Discourse Analysis: Communication Practices and Intercultural Encounters. *Journal of Intercultural Communication Research* 167-171.

https://www.researchgate.net/publication/238318676_Cultural_Discourse_Analysis_Communication_Practices_and_Intercultural_Encounters

Eek, E. (2013). *Ülikoolis omandatavate veebiajakirjandustöök s vajaminevate pädevuste vastavus tööandjate ootustega*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni osakond.

Eysenck, M. W., & Keane, M. T. (2005). *Cognitive psychology: A student's handbook*. Taylor & Francis.

Headbloom, A. (2014). Stereotypes vs. Generalizations. Kasutatud 25.05.2020, <http://feellikeyoubelong.com/whats-up-blog/2015/8/24/stereotypes-vs-generalizations>

Kalmus, V., Linno, M., Masso, A. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 25.05.2020, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Kello, K., Lepik, K., Linno, M., Harro-Loit, H., Selg, M., Strömpl, J. (2014). Intervjuu. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 25.05.2020, <https://sisu.ut.ee/samm/intervjuu>

Leasure, T. (2017). *10 Communication Activities for Adults and College Students*. Kasutatud 25.05.2020, <https://positivepsychologyprogram.com/communication-activities-adults-students/>

Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American psychologist*, 41(1), 3.

Livingstone, B. (i.a). *How Do Our Young People Communicate Today: What is the Downside and What Can We Do About It?* MentalHelp. Kasutatud 25.05.2020, <https://www.mentalhelp.net/blogs/how-do-our-young-people-communicate-today-what-is-the-downside-and-what-can-we-do-about-it-part-one/>

Leijen, Ä. & Valtna, K. & Leijen, D. A. J. & Pedaste, M. (2012). How to Determine the Quality of Student's Reflections? *Studies in Higher Education*, 37, 203–217.

Miller, N. (2014). Why You Should Embrace Cultural Generalizations, Not Stereotypes. Kasutatud 25.05.2020, <https://learningindia.in/generalizations-and-stereotypes/>

Mitchell, R., & Nicholas, S. (2006). Knowledge creation in groups: The value of cognitive diversity, transactive memory and open-mindedness norms. *The Electronic Journal of Knowledge Management*, 4(1), 67-74.

Painting Valley kodulehekülj: *People talking drawing*. (i.a). Kasutatud 25.05.2020, <https://paintingvalley.com/people-talking-drawing#people-talking-drawing-5.png>

Sihtasutus Kutsekoda: Töö ja oskused 2025. (2016). Kasutatud 25.05.2020, <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Tulevikutrendid-1.pdf>

Statistikaameti blogi. (2019). Kasutatud 25.05.2020, <https://blog.stat.ee/2019/08/22/viis-korda-rohkem-valisuliopilasi-ja-kaks-korda-rohkem-mitmekesisust/>

Tartu Ülikooli statistika veebilehekülj. (2020). Kasutatud 25.05.2020, <https://statistika.ut.ee/ut/>

Tenjes, S. (2014). Multimodaalne suhtlus ja kognitsiooniuringud pedagoogikas. Eesti Ja Soome-Ugri Keeleteaduse Ajakiri. *Journal Of Estonian And Finno-Ugric Linguistics*, 5(3), 115-132.

Tulving, E. (1991). Concepts of human memory. In L. R. Squire, N. M. Weinberger, G. Lynch, & J. L. McGaugh (Eds.), *Memory: Organization and locus of change* (p. 3–32). Oxford University Press.

Williams, T. R. (2005). Exploring the Impact of Study Abroad on Students' Intercultural Communication Skills: Adaptability and Sensitivity. *Journal of Studies in International Education*, 9(4), 356–371. <https://doi.org/10.1177/1028315305277681>

LISAD

LISA 1. Semistruktureeritud intervjuu küsimustik

Nimi:

Sugu:

Vanus:

Riik, kus õppis:

Õpingute/välismaal viibimise pikkus:

Praegune amet/tegutsemisvaldkond:

1. Millise suhtlejana sa ennast kirjeldad (*avatud, kinnine, julge, emotsionaalne jne*)?
2. Kes moodustasid välismaal õppides sinu igapäevaste vestluspartnerite ringi?
3. Millise suhtlejana sa iseloomustad neid vestluspartnereid? *Milliseid omapäraseid suhtluspraktikaid märkasid vestluspartnerite juures?*
 - Kuidas iseloomustad nende vestluspartnerite verbaalset vestlust (*parasiitsõnad, hääletoon jms*)? *Too näide!*
 - Milliseid mitteverbaalse vestluse tunnuseid panid enda vestluspartnerite juures tähele (*pilkkontakt, žestikuleerimine, hääle valjus, emotsioonide väljendamine jms*)? *Too näide!*
4. Kas ja milliseid (kultuurispetsiifilisi) stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes?
 - Kas ja milliseid stereotüüpe sa omaks võtsid? Kas need on siamaani osaks sinu suhtluspraktikatest?
 - *Kas välismaal õppimine ja võõrkultuuris suhtlemine lükkas ümber sinu mõningaid varasemaid stereotüüpe ja arvamusi? Milliseid?*
5. Märkasid sa välismaal õppides enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi? Milliseid?
 - *Mis lisandus/Mis jäi tahaplaanile? Too näiteid!*
6. Kas ja millised suhtlusharjumusi/-maneere võtsid omaks võõrriigis õppides?
 - *Milliseid võõraid slänge ja sõnu hakkasid igapäevavestlustes kasutama?*
7. Mis soodustas nimetatud omaduste/maneeride omaks võtmist? Mis seda kinnistas?

- Milliseid vestluspartneritele iseloomulike suhtlemisharjumusi oli keeruline mõista/omandada?
8. Kuivõrd sõbrad/tuttavad/perekond on välja toonud muutusi sinu suhtlemises pärast välisõpingutelt naasmist?
- Milliseid (*verbaalseid ja mitteverbaalseid*)?
9. Oled sa ise märganud muutusi viisis, kuidas sa suhtled? *Oled märganud ennast näiteks kiiremini/aeglasemalt/valjemini jms rääkimas?*
- Milliseid välismaal omandatud suhtluspraktikad kasutad siamaani? Miks?
 - Milliseid välismaal harjumuspäraseks saanud suhtlemisharjumusi sa siiski ei toonud endaga Eestisse kaasa? Miks?
10. Kuivõrd tuli võõras keskkonnas õppimine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles? *Kuidas/Millistes elu aspektides?*
- *Kuivõrd oluliseks pead mitmekesist suhtlemiskogemust edaspidi edukalt hakkama saamiseks?*

*Autor nimetab intervjuu ajal kursiivis märgitud täpsustusi vaid vastaval vajadusel, st esmalt esitatakse ilma piiravate elementideta avatud küsimus.

LISA 2. Intervjuuküsimused vastavalt uurimisküsimustele

EESMÄRK	UURIMUSKÜSIMUSED	INTERVJUU PÕHIKÜSIMUSED
<p>Teada saada, kuidas mõjutab välismaal õppimine Tartu Ülikooli ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni eriala tudengite suhtlusharjumuste kujunemist.</p>	<p>Millised suhtluspraktikad välismaal õppides omandati?</p>	<p>1.1. Kas ja milliseid (kultuurispetsiifilisi) stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes? <i>Kuidas erinesid need Eestis levinud stereotüüpidest?</i></p> <p>1.2. Kas välismaal õppimine ja võõrkultuuris suhtlemine lükkas ümber sinu mõningaid varasemaid stereotüüpe ja arvamusi? Milliseid?</p> <p>1.3. Märkasid sa välismaal õppides enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi? Milliseid?</p>
	<p>Millised suhtluspraktikad on võõrriigis õppides külge hakanud ning kujunenud osaks eesti tudengite suhtlusharjumustest?</p>	<p>2. Kas ja millised suhtlusharjumusi/-maneere võtsid omaks võõrriigis õppides?</p> <p>2.1. Mis soodustas nimetatud omaduste/maneeride omaks võtmist? Mis seda kinnistas?</p> <p>2.2. Kuivõrd sõbrad/tuttavad/perekond on välja toonud muutusi sinu suhtlemises pärast välisõpingutelt naasmist?</p> <p>2.3. Oled sa ise märganud muutusi viisis, kuidas sa suhtled? <i>Oled märganud ennast näiteks kiiremini/aeglasemalt/valjemini jms rääkimas?</i></p>
	<p>Kuidas on välisriigis õppides omandatud suhtluspraktikad mõjutanud tudengite tööelu Eestis?</p>	<p>3. Kuivõrd tuli võõras kultuuri õppimine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles? <i>Kuidas/Millistes elu aspektides?</i></p>

LISA 3. Kodeeritud transkriptsiooni näidis

Aa	Millised suhtluspraktikad eesti välisõpilased võõrriigis õppides omandasid?
Aa	Millised suhtluspraktikad on võõrriigis õppides külge hakanud ning kujunenud osaks eesti tudengite suhtlusharjumustest?
Aa	Kuidas tudengid tajuvad omandatud suhtluspraktikate kasulikkust?
Aa	Tutvused ja kogemused tööl/koolis
Aa	Tutvused ja kogemused väljaspool tööd
Aa	Kirjeldus kohalikest või külalastatud riigist
Aa	Kodumaa kontekst/võrdlus Eesti või eestlastega
Aa	Teiste nägemus intervjuueeritavast
Aa	Kirjeldus endast
Aa	Kirjeldus teistest

Siim: Kui vana sa oled

Vastaja 5: 22

Siim: Mis riigis sa õppisid?

Vastaja 5: Õppisin Venemaal ja õppisin Hollandis.

Siim: Ja, kui kaua sa olid seal?

Vastaja 5: Venemaal viis kuud ja Hollandis ka viis kuud.

Siim: Ja praegune amet või tegutsemisvaldkond?

Vastaja 5: Töötan Tartu Ülikooli kommunikatsioonitalituses, olen pressiesindaja. Ja lõpetan *bakat*.

Siim: Millise suhtlejana sa ennast kirjeldad?

Vastaja 5: Ma arvan, et ma olen pigem avatud, vahel olen ma otsekohene, ma ei karda öelda asju nii nagu ma mõtlen ja arvan. See minu töös alati ei tule kasuks, samas kollektiivis tuleb kasuks. Võib-olla vahel ma peaksin mõtlema enne, kui ma midagi ütlen, ehk siis võib-olla otse, ilma filtrita, ütlen välja, mis ma mõtlen.

Siim: Kes moodustasid välismaal õppides sinu igapäevaste vestluspartnerite ringi?

Vastaja 5: Venemaal siis inimesed, kellega koos ma elasin. Neid oli erinevatest maadest palju, aga näiteks tüdrukud Itaaliast, tüdrukud Saksamaalt, üks tüdruk Iraanist ja siis inimesed, kellega koos ma õppisin. Ehk, siis Itaaliast, Koreast, Jaapanist.

Siim: Kas kohalike oli ka?

Vastaja 5: Me õppisime koos grupiga, kes olid kõik välismaalased, aga ma käisin sellisel üritusel nagu vene keele kohvik põhimõtteliselt ja seal kohtusin kahe toreda venelasega, üks tüdruk ja üks noormees, kellega ma päris palju suhtlesin, eriti Venemaal oldud semestri teises pooles ma suhtlesin palju nendega. Siis oli ka üks vanaema, kes meid jõusaalist peale korjas. Ehk, ta arvas, et tal oli igav ja, et me võiksime tal külas käia, sest tal lapselapsed nii tihti ei käinud külas. Ta kutsus meid külla ja tema ei rääkinud üldse inglise keelt, ehk siis vene keeles.

Siim: Ja Hollandis?

Vastaja 5: Hollandis ma elasin Hollandi noormehe majas, ehk suhtlesin temaga inglise keeles ja, siis elas meiega koos üks Itaalia tüdruk ja samamoodi oli klass üles ehitatud, et pooled olid hollandlased ja pooled olid üle maailma igalt poolt.

Siim: Milliste suhtlejatena sa iseloomustaksid oma vestluspartnereid?

Vastaja 5: Venemaal kohalikud olid kindlasti sellised hästi avatud ja otsekohesed ja nad said palju naerda, kui ma nendega üritasin vene keeles suhelda, sest nad väga inglise keelt ei rääkinud, aga sellest nad ei kartnud ka otse öelda. Hästi väljapoole suhtlejad. Hollandlased ise peavad ennast ka võrdlemisi otsekohesteks ütlejateks, aga tegelikult nad seda ei ole, võrreldes näiteks eestlastega, minu arvates. Itaallased olid elavad ja ekspressiivsed.

Siim: Kuidas iseloomustaksid nende suhtluspartnerite verbaalset vestlust? Ehk, siis näiteks mõningad parasiitsõnad või hääletoon, või midagi sellist?

Vastaja 5: No Venemaa suhtluspartnerite hääletoon käis kaasa nende emotsioonidega, ehk hääletoon oli kõrge ja ekspressiivne. Parasiitsõnu ma vist ei mäleta. Seal need kaks itaallast, kellega ma koos elasin, neilt ma võtsin üle kaks itaalia keelset parasiitväljendit, üks oli siis "mida kuradit," mida nad iga asja peale ütlesid koos oma hääletooni ja žestidega. Hollandis olid ka mingid asjad, mida nad ütlesid hollandi keeles, aga ma hollandi keelt ise ei räägi ja need ei jäänud mulle meelde, seal on küll mingid parasiitsõnad, aga nad on pigem sellised neutraalsed suhtlejad nagu eestlaste moodi, et liiga palju ekspressiivsust nende kõnes ei ole.

Siim: Ja millised mitteverbaalse vestluse tunnusjooni panid enda vestluspartnerite juures tähele?

Vastaja 5: Venelaste puhul, et nad räägivad kõike kätega. Nad eeldavad, et sa vaatad neile silma, kui sa nendega räägid. Näiteks telefonis istuda samal ajal ei saa. Hollandis ka, kui inimesed sinuga räägivad, siis nad räägivadki pigem sinuga ja see aeg võetakse eraldi. Et võib-olla Eestis, kui sa käid väljas kuskil kohvikus, siis sa näed paljudes seltskondades istutakse telefonides. Seda Venemaal ja Hollandis nii palju ei näinud, rohkem väärtustatakse seda aega teineteisega. See näitab välja ka kui kaasatud ollakse vestlusesse, need käežestid ja silma vaatamine.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes?

Vastaja 5: No ma arvan, et see venelaste ekspressiivsus on stereotüüp, aga see peab paika, samamoodi itaallaste puhul, selline kätega rääkimine ja ülim emotsionaalsus. Meil oli selle Itaalia tüdrukuga, kellega ma koos elasin pidevalt probleeme, sest ta iga õhtu kakles oma poiss sõbraga. Hollandi puhul nad on jah sellise otsese ütlemisega, aga mina eestlasena ei tunnetanud seda nii väga, et ma nägin teiste välismaallaste pealt, et see oli nende jaoks ehmatav, et nad olid nii otsekohesed.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe sa omaks võtsid? Kas need on siiamani osaks sinu suhtluspraktikatest?

Vastaja 5: No itaallastelt ma **võtsin üle selle ühe väljendi**. Vaata, venelased arvavad, et me oleme hullult aeglased, et see on nagu stereotüüp, mis neil on meie kohta, mingi aeg ma sain aru, et **ma hakkasin seda stereotüüpi nii-öelda täitma, ma üritasin olla rahulikum**. Ma arvan, et sellele aitas kaasa see, et ma vene keelt nii hästi ei räägi ja ma **vene keeles ei rääkinud nii kiiresti, kui ma räägin eesti- või inglise keeles**. Siis ma mõtlesin ka, et eestlased on aeglased. Hollandi kohta ei oska öelda.

Siim: Märkasid sa välismaal õppides enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi, kui jah, siis milliseid?

Vastaja 5: Ma olen tüdruk ja tüdrukutel on see soov kõike teada ja selline "gossip" jne. Ma sain paar korda valusalt vastu näppe sellega nii Hollandis, kui Venemaal, **ehk ma mõnel määral hoian ennast tagasi, seda poolt**. Olles seltskonnas, kus on hästi palju erinevaid inimesi ei saa oma vanu suhtlemismustreid kasutada. Ja ka see, et **ma üritan võõraste inimestega rääkida veidi rahulikumalt**, see ei tule minul küll väga välja.

Siim: Kas ja milliseid suhtlusharjumusi või maneere võtsid omaks välismaal õppides? Siin all mõtlen näiteks võõraid slänge või võõraid sõnu? Mainisid, et üks oli see Itaaliast väljend, aga kas Venemaalt ka midagi näiteks?

Vastaja 5: Ja, ma korra mõtlen, oli mingi asi, mille ma õppisin valesti ära. “Просто потому, что,” mis tähendab, lihtsalt selle pärast. Venemaal on palju selliseid asju, et sa ei küsi küsimusi. Tihti venelased vastasid, et see lihtsalt on nii. Ma seda hakkasin ka kasutama nagu naljaga nendega suheldes, ette heites neile nende riigi kitsaskohti. Hollandist ei tule midagi ette.

Siim: Ja mis soodustas nende nimetatud maneeride omaks võtmist?

Vastaja 5: Ma arvan, et see, et ma puutusin nende inimestega lihtsalt nii palju kokku, ehk siis nende **kahe Itaalia tüdrukuga elasin ma koos, ehk neid nägin igapäevaselt ja nende Vene noormehe ja neiuga me nägime ka kaks-kolm korda nädalas.** Ehk seda kokkupuute pinda oli palju ja, kui sa oled saanud edasi tavalistest vestlusteemadest, siis tulevad sügavamad teemad.

Siim: Ehk, siis võib öelda, et väljendite tihe kasutus?

Vastaja 5: Just, just.

Siim: Milliseid vestluspartnerite iseloomulike suhtlusharjumusi oli keeruline mõista?

Vastaja 5: No võib-olla Venemaalt, siis vene vanaema näitel, kes meid omaks võttis. Ütleme nii, et kui eestlane kutsub sind enda juurde külla, siis see tähendab seda, et sa võtad kaasa koogi ja lähed umbes tunniks-kaheks tema poole. Samamoodi kutsus vene vanaema meid enda poole kohvile, mis tähendas seda, et me läksime kolmekesti sinna, võtsime kaasa koogi ja ta oli meile teinud nelja käigulise õhtusöögi. Ehk, kui venelased ütlevad midagi, siis nad võib-olla ei mõtle päris sama, mida meie. Et ei tohiks võtta oma eeldusi Eesti kultuurist kaasa.

Siim: Kuivõrd sõbrad, tuttavad või perekond on välja toonud muutusi sinu suhtlemises pärast välisõpingutelt naasmist?

Vastaja 5: Kuna ma rääkisin mitmes erinevas keeles segamini, **siis hakkas mul keel minema sassi.** Aastavahetusel olid mul venelased külas ja mingi hetkel ma tegin lause, kus olidki kõik kolm keelt segamini ja, siis venelased ütlesid mulle, et nad inglise- ja vene keelest said aru, aga, mis see eesti keelne lõpp oli. **Eestisse tulles avastasin ka seda, et ma olen eesti keelt ära hakanud unustama mingil määral, ehk siis ma teen valesid lausekonstruktsioone.** Mul oli üks

väike tööjupp, mis ma pidin tegema ja ma lasin emal selle üle lugeda. **Emal ütles, et Sandra, sa oled eesti keele ära unustanud.** Ehk, siis eesti keel kaob ära, kui seda mitte kasutada.

Siim: Kas ka mingisuguseid mitteverbaalseid muutusi?

Vastaja 5: Nojah, itaallastelt mingid käežestid, **selle tõi välja ema.** Venemaa puhul see, et ma enne rääkisin vene keelt, aga ma ei olnud selles väga kindel ja, kui me käisime suvehakul kursakaaslastega Ukrainas, siis ma olin üks vähestest, kes vene keelt rääkis. Kuigi ka mitte liiga hästi, aga siis tekkis ka see kätega juurde rääkimine. **Ma ei kartnud enam ennast väljendada, ehk isegi kui ma ei öelnud õigesti, siis ma teadsin, et suudan katkise keele ja kätega ära seletada.**

Siim: Oled sa märganud muutusi ka viisis, kuidas sa suhtled?

Vastaja 5: **Mõningates olukordades võib-olla natuke vaixemalt rääkinud**, aga mitte alati.

Siim: Milliseid välismaal harjumuspäraseks saanud suhtlusharjumusi sa ei toonud Eestisse kaasa?

Vastaja 5: Võib-olla mingid naljad venelastega. Mingid itaalia keelsed väljendid, kuna mul ei ole Eestis inimesi, kes saaksid nendest väljenditest aru. Samuti ka venekeelsete naljadega, et ma ei tee enam neid siseringi nalju, ega kasuta väljendeid, mida kasutasin venelastega, sest teistele seletamine võtab nii kaua aega ja Eestis ei ole inimesed väga soojalt meelestatud vene keele ja venelaste üle üldiselt.

Siim: Kuivõrd tuli võõras keskkonnas õppimine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles?

Vastaja 5: Kindlasti tuli, ma olen küll nüüd olnud tagasi kuu-kaks, aga enne minekut ma poleks vist julgenud kandideerida näiteks Taru Ülikooli pressiesindajaks ja ka juhendaja, või ülemus, ütles välja ka, et miks ta mind eelistas, oli see, et mul oli palju praktikaid ja välismaa kogemus. Ehk ma oskan suhelda vene kolleegidega, ma küll ei lähe ise meediasse rääkima vene keeles, aga ma suudan vene kolleegidele selgeks teha, mida ma neilt tahan. Kindlasti tuli kasuks. Eks see on ikka kurb, kui kursakaaslased lõpetasid juba juunis, aga selles mõttes Erasmuse kogemust soovitan kindlasti. Kui Euroopa liit tahab maksta selle eest, et saa õpiksid, siis miks mitte?

Siim: Kuivõrd oluliseks pead mitmekesisest suhtlemiskogemust edaspidi edukalt hakkama saamisel?

Vastaja 5: Pean oluliseks. Ma arvan, et see suhtlemine eri rahvustest inimestega nii Venemaal, kui Hollandis. See, et ma õppisin ära sellised rahvuste vahelised erinevused, kuidas inimesed suhtlevad ja, kuidas neile läheneda, mingisugused põhiasjad. Kui näiteks sakslased või hollandlased ütlevad, et koosolek hakkab kell 11, siis koosolek hakkab kell 11.

LISA 4. Intervjuude transkriptsioonid

1. (Vastaja 1)

Siim: Kõigepealt, siis kui vana sa oled?

Vastaja 1: 26

Siim: Mis riik see oli, kus sa viibisid välisõpilasena?

Vastaja 1: Ma tegin praktikat Islandil.

Siim: Ning, kui kaua sa seal Islandil viibisid?

Vastaja 1: Kolm kuud 2016 aasta suvel.

Siim: Ja mis on sinu praegune amet või tegutsemisvaldkond?

Vastaja 1: Ma olen Õhtulehe video- ja fototoimetuse juht.

Siim: Kõigepealt, siis millise suhtlejana sa ennast kirjeldad?

Vastaja 1: Avatud, sõbraliku, enda arust, jah. Pigem avatud ja julge ja otsekohene.

Siim: Kes moodustasid välismaal õppides, või sinu puhul praktiliselt olles sinu igapäevaste vestluspartnerite ringi?

Vastaja 1: Seal oli peatoimetaja, reisikülgede toimetaja, kellele ma siis peaaesjalikult tegin lugusid, siis olid teised toimetusekaaslased, teised praktikandid, kes olid ka erinevatest riikidest, see oli siis toimetuses sees, või sa mõtled väljaspool ka?

Siim: Üldiselt, igapäevaselt, kellega sa kõige rohkem vestlesid, kokku puutusid, suhtlesid jne.

Vastaja 1: No toimetuses nende inimestega, keda ma nimetasin, neid oli umbes kuus-seitse. Kindlasti palju väiksem toimetus, kui meil siin, üle saja inimese. Siis nii-öelda *landlords*, see AirBnB tüüp, kelle juures ma siis elasin, või tuba üürisin.

Siim: Ja nendest olid enamus kohalikud islandlased?

Vastaja 1: Ütleme, et pooleks, sest seal toimetuses oli hästi rahvusvaheline, sealt üks poiss oli Kanadast, üks tüdruk oli USAst ja islandlasi oli seal vist kolm, sest see reisikülgede toimetaja oli britt. See AirBnB koht, seal *landlord* oli islandlane ja, siis ta üüris umbes kolme-nelja tuba välja. Seal ka vahetusid, olid sakslased ja hiinlased ja kõik.

Siim: Milliste suhtlejatena sa iseloomustaksid neid vestluspartnereid, kellega sa kõige rohkem kokku puutusid või igapäevaselt vestlesid?

Vastaja 1: Ameeriklane ja kanadalane olid väga jutukad, aga islandlased on rohkem nagu eestlased. Nad pigem küsivad, kui midagi vaja on. See oleneb täiesti inimesest ka, tema vanusest. Ja toimetuses üldjuhul nad olid vaiksemad, kui välismaalased.

Siim: Kuidas iseloomustaksid nende vestluspartnerite verbaalset vestlust, ehk siis mõned meelde jäänud parasiitsõnad või hääletoon või niimoodi?

Vastaja 1: Oota, mis see küsimus oligi?

Siim: Et, kuidas iseloomustaksid nende igapäevaste vestluspartnerite verbaalset vestlust, ehk siis mõned meelde jäänud parasiitsõnad või hääletoon?

Vastaja 1: Islandlastel on inglise keele aktsent nii spetsiifiline, kui sa kuuled, et islandi inimene räägib inglise keelt, siis sa tead kohe, et see on islandlane, isegi, kui sa oled nendega nii vähe kokku puutunud. Aga üldiselt nad räägivad väga hästi, nad kategoriseerivad ennast pigem nagu USA poole, kui Euroopa poole ja seetõttu oskavad nad perfektselt inglise keelt ja teistel oli see inglise keel suht emakeel, ehk kõik oli väga ilusti arusaadav, mingit probleemi ei olnud.

Siim: Millised mitteverbaalse vestluse tunnused sa märkasid oma vestluspartnerite juures? Ehk, siis näiteks žeste, kehakeelt, pilkkontakti, niimoodi.

Vastaja 1: Ma ei ütleks, et see väga erineb keskmisest eestlasest või keskmisest toimetusekoosolekust, kus võib-olla näpuga viibatakse, aga mingeid ülearuseid žeste ka ei tehtud. Siuke tavaline suhtlusolukord.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes?

Vastaja 1: Mida sa pead stereotüüpide all silmas?

Siim: Noh näiteks, üldine eestlase stereotüüp võib-olla on, et ta on pigem endasse tõmbunud, pigem vaikne, räägib vähem, bussis võõraga suhtlust ei alusta. Itaallane on võib-olla pigem rohkem žestikuleeriv, emotsionaalne. Kas oli ka mingisugune stereotüüp, mis islandlaste kohta silma jäi?

Vastaja 1: Võib-olla nad laulavad väga palju. Näiteks see inimene, kelle juures ma tuba rentisin, ta pidevalt laulis ja vilistas. Hästi rõõmus ja kogu aeg laulis, aga ma ei tea võib-olla see ei pruugi laieneda kõikidele islandlastele. Nad on ja siukesed teistmoodi natuke, sellised nagu saare elanikud, ühtehoidvad ja võib-olla see käitumismaneer on selline, ei tahaks öelda kõrgid, aga sellised eneseteadlikud ja samas hästi-hästi rõõmsameelsed.

Siim: Kas võtsid ka mingeid stereotüüpe omaks? Ehk, siis rakendasid endale üle, muutusid võib-olla ise ka laulvamaks või niimoodi?

Vastaja 1: Ja võib-olla küll kusjuures! Et, kui ma sealt Islandilt tagasi tulin, siis kuna ma olin nii paljude kultuuride ja erinevate inimestega suhelnud ja koos olnud, siis ma võib-olla muutusin küll avatumaks ja kuidagi rõõmsam oli olla peale seda.

Siim: Märkasid sa välismaal töötades või praktiliselt olles enda suhtlemise juures mingeid muutusi? Kui, jah, siis milliseid?

Vastaja 1: Ja kindlasti, sest, kui ma esimest päeva läksin sinna, ma mäletan, et ma olin hästi punktuaalne. Kell kaheksa olin toimetuse ukse taga, kõik loivasid üheksaks kohale. Siis ma helistasin juba, et kas te olete suletud, või mis juhtus ja paanitsesin. Alguses olin ka hästi vaikne, ei julgenud kuidagi, keskkond oli võõras, kõik oli võõras ja olin hästi vaikne ja nagu inglise keelt ei olnud ka igapäevaselt niimoodi 24/7 rääkinud ja siis ma rääkisin vähe. Aga teised julgustasid, et kui sa teedki mõned vead verbaalselt inglise keelt kõneldes, siis savi, ajaga läheb paremaks. Suve lõpus oli juba nii *chill*, et mõtlesin ka inglise keeles ja muutusin järjest julgemaks.

Siim: Kas ja milliseid suhtlusharjumusi ja maneere võtsid omaks võõrriigis õppides? Siin all mõtlen siis näiteks võõraid slänge, või sõnu, mida hakkasid igapäevavestluses kasutama.

Vastaja 1: Hmm. Vist ei olnud sellised küll.

Siim: Kuivõrd sinu sõbrad, tuttavad või perekond on märganud muutusi sinu suhtlemises pärast Islandilt naasmist?

Vastaja 1: Tead ma ei teagi, kas nemad on. Võib-olla elukaaslane on. Tema sõnul järjest jutukamaks lähen, et sealt naastes oli küll selline: et kuhu nüüd järgmisena ja andke veel mingisuguseid väljakutseid! Julgust ja tahtmist ja motivatsiooni ja inspiratsiooni tuli juurde.

Siim: Kas pere, tuttavad, või siis ka elukaaslane on märganud ka mingisuguseid muutuseid mitteverbaalse suhtluse osas? Žestikuleerimises või siis kehahoiakus ja nii.

Vastaja 1: Ma arvan, et pigem mitte. Kui ma oleks seal olnud võib-olla aasta aega või veel pikema perioodi, siis see kindlasti oleks mõjutanud. Nagu mõned inimesed Austraalias, sealt on mul sõbrannasid tulnud, siis neil on küll, et nad ei oska näiteks enam paremal pool teed sõita ja nii, aga Island ei ole nii erinev, et sealt mingit ekstravagantset muutust tuleks.

Siim: Oled sa ise märganud viisis, kuidas sa suhtled? Ehk, siis näiteks oled märganud ennast kiiremini, aeglasemini, valjemini rääkimas?

Vastaja 1: Seda vist pigem mitte, just sel põhjusel, et see ei ole nii erinev riik.

Siim: Mainisid, et välismaalt naastes olid pisut rõõmsameelsem, laululisem ja rääkisid rohkem. Kas see on siamaani niimoodi?

Vastaja 1: Ja. Sealt ma sain eluks ajaks selle reisikire. Peale seda olen ma hästi palju käinud ja ennast täiendanud välismaal ja räägin julgemini välismaallastega. See oli väga hea keeleliselt ja arenguna üldiselt.

Siim: Milliseid Islandil harjumuspärakseks saanud suhtlusharjumusi sa siiski ei toonud endaga kaasa? Kas oli üldse selliseid?

Vastaja 1: Pigem ei olnud.

Siim: Kuivõrd tuli võõras keskkonnas töötamine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles?

Vastaja 1: Väga tuli, julgem, motiveeritum ja kindlasti kõik peaksid seda võimalust kasutama, kui vähegi võimalust on.

Siim: Ning viimaseks küsimuseks, kuivõrd oluliseks pead sina mitmekesist suhtlemiskogemust edaspidi edukalt hakkama saamisel?

Vastaja 1: See on väga oluline, sest elus tulevad niikuinii tulevikus situatsioonid, kus sa pead erinevate inimestega, erinevatest rahvustest või kultuuridest rääkima ja, kui sa saad välismaal kogemusi, siis see tuleb sul paremini välja, ka tööl.

2. (Vastaja 2)

Siim: Kui vana sa oled?

Vastaja 2: Ma olen 24.

Siim: Ning, mis riik see oli, kus viibisid välistudengina?

Vastaja 2: Belgias.

Siim: Kaua sa seal viibisid?

Vastaja 2: Ühe semestri, ehk jaanuarist juuni keskpaigani.

Siim: Ning, mis on sinu praegune amet või tegutsemisvaldkond?

Vastaja 2: Televisioon, Kanal kahe tegevprodutsent.

Siim: Millise suhtlejana sa ennast kirjeldaksid?

Vastaja 2: Avatud, võib-olla alguses natukene rohkem reserveeritud, aga hiljem vabam, eelarvamuste vaba. Võib-olla jutukas.

Siim: Kes moodustasid välismaal õppides sinu igapäevaste vestluspartnerite ringi?

Vastaja 2: Tegelikult kõige rohkem suhtlesin ma kahe tüdrukuga, kes olid Eestist pärit. Nendega reaalselt iga päev, aga muidu oli ka suhteliselt suur seltskond teisi *erasmuslasi*, kes olid Brasiiliast, Türgist, Prantsusmaalt, Saksamaalt. Selles mõttes, et me tegime nädalas vähemalt neli korda asju koos, ehk osad olid sõbrad, kes ei olnud otseselt minu *kursakaaslased*, eriala mõttes, vaid lihtsalt *erasmuslased*. Osad olid ka *kursakaaslased*. Kõik olid kuidagi seotud kooli või Erasmusega.

Siim: Aga, kas kohalike belglastega ka suhtlesid?

Vastaja 2: Paariga, aga nendega oli väga keeruline kontakti leida, sest, kui ma läksin sinna kooli, siis kursusekaaslased ei olnud belglased. Ühikas ka enamasti ei elanud väga palju belglasi, ehk siis põhimõtteliselt oligi kaks belglast kellega ma suhtlesin, aga me ei olnud otseselt sõbrad. Üks elas minu ühikas ja teine mingis teises ühikas ja nendega me käisime paar korda sama seltskonnaga väljas.

Siim: Milliste suhtlejatena sa kirjeldaksid neid vestluspartnereid?

Vastaja 2: Mäletan seda, et kõik olid veel rohkem vabamad suhtlejad, kui mina, kuigi mina olen ka üsna vaba suhtleja. Kõik olid hästi sõbralikud ja avatud. Belgias olles ei tundnud ma inimestega suheldes kordagi mingisugust ebameeldivust. Kõik olid olulisemalt lähedasemad,

kõik kallistasid, kohe, kui sind nägid ja see ei sõltunud isegi konkreetselt riigist. Neile meeldis tantsida rohkem. Belglased olid võrreldes teistega reserveeritumad. Inimesed said teineteisega lähedaseks väga ruttu. Kui tuua veel midagi riigiti välja, siis näiteks brasiillased tantsisid kõvasti rohkem, kui teised. Türklased võib-olla tegid kõige rohkem kanepit.

Siim: Kas oli ka mingisuguseid verbaalse vestluse parasiitsõnu? Näiteks, kui võtta klassikalise ameerika tudengi, kes võib-olla ütleb “like” iga sõna vahele? Kas oli midagi sellist meelde jäävat?

Vastaja 2: Ja ühel türklasel oli küll, ta ütles koguaeg: “Yo guys” või “Yo dude”.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes?

Vastaja 2: Võib-olla natuke see, et eurooplased on üldiselt konservatiivsemad, mitte, et keegi oleks olnud konservatiivne, aga võrreldes teiste rahvustega see torkas välja, eriti nende paari belglase puhul. Nemad olid pigem rohkem nagu eestlased ja ei kallistanud kohe nagu teised. Siis võib-olla see, et brasiillased olid koguaeg väga rõõmsad. Türklastele oli väga oluline toit, nad toonitasid igal võimalikul hetkel oma Türgi hommikusööki ja toidukultuuri Türgis.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe sa omaks võtsid ja, kas need on siamaani ka osaks sinu suhtluspraktikatest? Siin mõtlen seda, et kas oli ka stereotüüpe, mida sa endale omaks võtsid, näiteks nagu mainisid, et türklased pidasid toidust hästi lugu, et hakkasid ka ise nõnda toidust rohkem lugu pidama?

Vastaja 2: Kuna need on stereotüübid, siis ma üritan mitte neid tähele panna, ehk ma ei oska väga hinnata, kas mulle midagi jäi külge. Võib-olla, kui ma olin Eestis tagasi, siis ma rääkisin valjema häälega, sest seal oli kõik hästi lärmakas ja võib-olla ma olin konkreetsem ja veel rohkem avatud.

Siim: See olekski ära vastanud järgmise küsimuse, mis olekski: Kas sa märkasid välismaal õppides enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi, et mainisid, et valjemalt rääkisid, olid konkreetsem ja avatum, aga kas oli veel midagi, mis meelde jäi?

Vastaja 2: Pigem mitte ja selle rääkimise tõid ka minu vanemad välja. Võib-olla olin ka natuke rohkem jutukam.

Siim: Kas ja milliseid suhtlusharjumusi või maneere võtsid omaks välismaal õppides? Nende all pean silmas pigem võõraid slänge ja sõnu näiteks, kui mäletad sellised?

Vastaja 2: Ainuke, mis ma võtsin omaks oli mingis teises riigi keeles “terviseks” soovimine.

Siim: Mis soodustas, selle maneeeri omaks võtmist, mis seda kinnistas?

Vastaja 2: Iga kord, kui me käisime väljas, siis vahet polnud, mis joogiga oli tegemist. Alati ütlesid kõik: “terviseks” ja sellest ongi meelde jäänud, kuidas öelda kümnes keeles terviseks.

Siim: Milliseid vestluspartneritele iseloomulike suhtlusharjumusi oli raske mõista?

Vastaja 2: Ma arvan, et see on rohkem persooni põhine, aga osad türklased olid hästi-hästi emotsionaalsed ja nad käitusid ainult oma tujude ajendil, ehk siis ei olnud väga palju ratsionaalset mõtlemist. Ehk, kui temal on halb tuju, siis on kõigil halb tuju, sest ta elab seda välja.

Siim: Kuivõrd on sinu sõbrad, tuttavad või perekond välja toonud muutusi sinu suhtlemise juures pärast õpingutelt naasmist?

Vastaja 2: Keegi ei ole otseselt midagi välja toonud, aga ma ise arvan, et ma saan inimestega kuidagi lihtsamini samale lainele, ehk on lihtsam alustada vestlust. See ei olnud enne keeruline, aga on nüüd veel loomulikum.

Siim: Milliseid välismaal omandatud suhtluspraktikaid kasutate sa siia maani?

Vastaja 2: Mis sa selle all mõtled?

Siim: Ehk kõikidest muudatustest kokku, mida sa oled maininud: valjemini rääkimist, kõnejulgust, et kas need on siia maani osaks sinu suhtluspraktikatest?

Vastaja 2: Ja kindlasti.

Siim: Milliseid välismaal harjumuspäraseks saanud suhtlusharjumusi sa ei toonud Eestisse kaasa? Kui oli selliseid?

Vastaja 2: Ma ei oska vastata.

Siim: Ja viimased küsimused. Kuivõrd tuli võõras keskkonnas õppimine ja suhtlemine kasuks sulle tagasi kodumaal olles?

Vastaja 2: Väga tuli, ma ei oska tuua otsest näidet, kuidas see kasuks on tulnud, aga kindlasti on tulnud. Nii kooli mõttes, sain sealt uusi oskusi, nii inimeste mõttes, sain uusi tuttavaid ja teada üha rohkem erinevate kultuuride kohta.

Siim: Kuivõrd oluliseks pead sa mitmekesisest suhtlemiskogemust edaspidi hakkama saamisel?

Vastaja 2: Väga oluliseks, ma arvan, et kõik, kellel vähegi võimalik võiksid seda teha. See ei pea isegi Erasmus olema, kasvõi mingi suvepraktika. See on minu arvates üli oluline, sest sa õpid ennast paremini tundma ja kindlasti muudab see kõik inimesed veel ühe väikese sammu võrra avatumaks.

3. (Vastaja 3)

Siim: Kõigepealt, kui vana sa oled?

Vastaja 3: 30

Siim: Mis riik see oli, kus sa välistudengina käisid?

Vastaja 3: Mina käisin Norras, Oslos.

Siim: Kaua sa õppisid välismaal?

Vastaja 3: Ühe semestri Erasmusega. Sisuliselt siuke neli ja pool kuud.

Siim: Ning, mis on sinu praegune amet või tegutsemisvaldkond?

Vastaja 3: Praegu, kui ma ei ole emapuhkusel, siis olen ERRi raadiouudiste reporter Tartu stuudios.

Siim: Nii ja nüüd sisukamate küsimuste juurde. Millise suhtlejana sa ennast kirjeldaksid?

Vastaja 3: Ma arvan, et ma olen küllaltki avatud suhtleja, ma arvan, et ma olen positiivne. Ma vähemalt püüan eelarvamusteta minna vestlusesse.

Siim: Aga, kas näiteks pigem emotsionaalne või, pigem vähem?

Vastaja 3: Ma ütleks, et see oleneb teemast. Mõned teemad on lihtsalt emotsionaalsemad teemad. Pigem olen emotsionaalne vist ikka, hakkam kaasa elama inimestele, näiteks keda ma intervjuuerin. Püüan olla eelarvamusteta, et ei võta mingit hoiakut. Eks ma olen ka inimene, aga püüan ikka alati neutraalsust säilitada.

Siim: Kes moodustasid välismaal õppides sinu igapäevaste vestluspartnerite ringi?

Vastaja 3: Olid minu ühikanaabrid. Seal oli niimoodi, et ühe inimese toad, aga olid köök ja vannituba kogu korruse peale. Kõik ühika korrusekaaslased ja siis koolis kursusekaaslased. Ja, siis inimesed, kes polnud otseselt minu korruselt või kursuselt, aga olid kellegi teise sõbrad.

Siim: Ja, kui palju nendest oli norrakaid?

Vastaja 3: Nojah, kursusel oli jah norrakaid.

Siim: Milliste suhtlejatena sa kirjeldaksid neid vestluspartnereid?

Vastaja 3: See ma arvan olenes hästi palju rahvusest, sest norrakad ise on sellised nagu eestlased. Kõigepealt peab ikka koos jooma pudeli viina ja, siis käkerdada kuskil öö läbi ja pärast seda võib-olla ta on ka niimoodi kaine peaga sõber. Ma ise olen seda niimoodi defineerinud, et see on selline põhjamine introvertsus. Norrakad, nad olid väga sõbralikud, aga see oli selline pealiskiht. Pinnapealne sõbralikus nagu. Muidu minu lähedasemad sõbrad olid hollandlased ja itaallased. Hollandlastega oli väga lihtne suhelda ja samas oli lihtsam saada lähedasemaks, aga see on ka muidugi indiviidi tasandil erinev. Võib-olla ma ei sattunud lihtsalt sellise norrakaga kokku, kes oleks nii-öelda minu inimene. Näiteks lisaks sellele, et ma seal koolis käisin, käisin ma seal ka saalihoki trennis, kuna ma mängin siin ka saalihokit. Üks minu korrusekaaslane, hollandlane, oli füsioteraapia vahetuses ja tema üks *kursakaaslane* mängis saalihokit ja ütles, et mine see kell sinna, et see on hea tasemega klubi. Seal trennis oli ka niimoodi, et võeti sõbralikult vastu, aga samas ei tekkinud sellised lähedasemaid sõpru. Põhiline vist ongi see, et nad on sõbralikud ja konkreetsed, aga selleks, et esimesest kihist läbi murda on põhjamaadele omaselt alkoholi vaja.

Siim: Kuidas iseloomustaksid nende vestluspartnerite verbaalset vestlust? Ehk siin mõtlen näiteks hääletooni või parasiitsõnu näiteks.

Vastaja 3: See oli väga ammu, aga ma mäletan, et neil oli väga hea inglise keel. Norra keel on ilmselt nii sarnane ülesehituselt, neil oli täiesti perfektne hääldus. Norrakad rääkisid hästi selgelt ja sai väga lihtsalt aru, millest nad rääkisid. Aga muud ei tea vist midagi.

Siim: Aga, milliseid mitteverbaalse vestluse tunnusjooni märkasid vestluspartnerite juures? Näiteks omapäraseid žeste?

Vastaja 3: Meil oli siuke aine nagu "International Business Communication" ja siis seal oli üks Ameerika õppejõud ja tema rääkis seda, et sa surud kätt ja samas inimene on ikka "you," mis on siis sina või teie, et eesti keeles ikka teietad. Inglise keeles ja norra keeles seda erinevust ei ole, et see teeb nagu partnerid võrdsemaks ja see, et nagu alati tervitatakse kättpidi. Rohkem ei saa küll välja tuua norrakate puhul. Muidu tavalised inimesed.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes? Kas oli mingisugune Norra spetsiifiline stereotüüp, mis lõpuks kujunes?

Vastaja 3: Tead see stereotüüp on see sama, mis ma mainisin juba ka, et nad on sõbralikud, aga nad on kinnised, et peab üheskoos midagi läbi elama, et saada sealt pealiskihist läbi.

Siim: Kas selle stereotüübi kujunemine või tekkimine mõjutas kuidagi sind ka? Võtsid selle stereotüübi omaks või rakendasid enda peal?

Vastaja 3: Ma pigem näeksin seda, et see kogu kogemus muutis mind pigem rohkem avatuks. Just võib-olla õppisin mingeid asju itaallastelt, hispaanlastelt ja hollandlastelt, pigem selline “*outgoing*”. Kuigi ma arvan, et ma olen pigem alati olnud hea suhtleja. Mulle meeldivad inimesed! Pigem ma arvan, et ma ei ole see, kes niimoodi vaikselt nurgas istub, et see norrakate kinnisus väga ei mõjutanud. Seal saalihoki trennis võib-olla oli natuke, et tundsin ennast natukene üleliigsena, aga see on ka muidugi sellest, et neil on meeskond ja üheskoos pidutsevad ja ma olin ikka välismaalane, kes lihtsalt trennis käis.

Siim: Kas sa märkasid välismaal õppides enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi? Kui jah, siis millised?

Vastaja 3: Ajakirjandusinstituudis peab ju tegema hästi palju sellised auditooriumi ees ettekandeid, mis oli minu jaoks selline päris hirmus asi. Hirmus oli alati seista. Norras me tegime seda ka hästi palju, kõik see oli veel inglise keeles ka. Seda tundsin küll, et tagasi tülles oli natukene julgem seista auditooriumi ees, kindlasti ei saa seda öelda, et ma sisuliselt palju targem olin, aga seda esinemisjulgust sain sealt. Inglise keel muidugi arenes hästi palju. Mainisin ka seda käe surumist, kui enesetutvustust. See on nüüd sisse harjutatud töölt, et kui ma lähen kellegigi kohtuma, siis ma ikka surun kätt loomulikult. Raske on tuua selliseid konkreetseid muutusi. Aga sellise inimeseks kasvamise juures aitab see kaasa, ikkagi avardab nii palju maailmapilti. Uues keskkonnas elamine, isegi, kui ta on Eestile sarnane on ikkagi uus olukord. Ma mäletan ma alguses ehmatasin hullult ära, et, kui itaallastel oli põsele suudlemine tervituseks, siis ma mõtlesin, et ma olen eestlane ja, kus on minu personaalne meeter igas suunas, aga sellega harjub ära, maailmapilt avardub.

Siim: Kas ja milliseid suhtlusharjumusi või maneere võtsid omaks võõrriigis õppides? Ehk näiteks võõraid slänge või sõnu?

Vastaja 3: Võib-olla mingid laulud, mis tookord olid sellised, mida iga pidu lasti. Need muutusid selliseks nagu meie ühisteks lauludeks.

Siim: Nagu siseringi lauludeks?

Vastaja 3: Jah, jah. Siuke nagu, kuuled “Palmisaart” ja tuleb meelde 11. klassi pidu, sest iga pidu, mis oli lasti seda laulu. Sealt ka tulid mingid laulud, aga slänge või sõnu väga mitte. Mõningaid norra keelseid roppusi mäletasin muidugi pärast ka, aga mitte midagi sellist, mida oleks kasutusele võtnud.

Siim: Ja mis soodustas nende nimetatud maneeride omaks võtmist?

Vastaja 3: Ropud sõnad ma arvan, et jäid trennist meelde. Mõned olid nii naljakad lihtsalt, siukese omapärase kõlaga. Aga need laulud, läbi ühiselt veedetud aja.

Siim: Kas oli ka mingisuguseid vestluspartnerite suhtlusharjumusi, mida oli keeruline mõista?

Vastaja 3: Võib-olla korraks oli see, et kui kõigepealt lähed sinna, siis tekivad ikka need Erasmuste inimeste seltskonnad ja Erasmusesse lähevad üldiselt inimesed, kes on keskmiselt rohkem avatud, ehk sinna seltskonda sattumine võib korraks ära ehmatada. Kui hakkasid tekkima need norrakad juurde, siis oli korra see kontrast, et miks nemad nii ei ole. Aga, kuna ma olen eestlane, siis ma sain sellest ruttu aru. Ehk see nagu, ei ehmatanud, aga kukutas võib-olla korraks sealt Erasmuse pilve pealt alla.

Siim: Kuivõrd on sinu sõbrad, tuttavad, perekond või elukaaslane toonud välja muutusi sinu suhtlemises pärast välisõpingutelt naasmist?

Vastaja 3: Ei oska sellele vastata. Keegi ei ole vist kunagi väga midagi öelnud. See on vist mingi rahvuste värk vist, sest mul olid *kursakad*, kes käisid Hollandis ja nemad ka ütlesid seda, et lähed Facebooki ja oled 40-le pildile ära märgitud, kõik peopildid otse üles. Kõike nagu pildistatakse iga hetk. Võib-olla seda tuli ette küll, et ma hakkasin rohkem mõtlema, et võiks ikka üheskoos pilti teha. See võib-olla oli selline väike muutus, mille peale keegi kunagi natuke hakkas naerma või küsis, et mida sa pildistad nii palju.

Siim: Oled märganud muudatusi viisis, kuidas sa suhtled? Ehk näiteks ennast kiiremini või valjemini rääkimas?

Vastaja 3: Seda ma ka ei oska niimoodi ise hinnata. Vahepeal, kui emotsionaalseks lähen, siis räägin kiiresti, aga ma ei tea, kas see oli muutus sealt või see oli enne. Ma ise oskaks välja tuua lihtsalt selle suhtlusjulguse.

Siim: Millisel välismaal omandatud suhtluspraktikaid kasutad siamaani?

Vastaja 3: Eks näiteks see käesurumine jäi sealt kuklasse, et kui ikka ennast tutvustan, siis surun ka kätt, aga see muidugi oleneb ka olukorrast. Ma ei oska vist muud eraldi rohkem tuua.

Siim: Aga, kas ka need norrakeelsed roppused? Et näiteks, kui küpsetad midagi ja toit läheb kärssama, siis vannud?

Vastaja 3: Ei ole, ainult ühe korra olen kuskil mälumängus kasutanud.

Siim: Kas ja milliseid välismaal harjumuspäraseks saanud suhtlusharjumusi sa siiski teadlikult ei toonud Eestisse kaasa?

Vastaja 3: No ega ma kedagi põskedele ei suudle. Et sellist Lõuna-Euroopa familiaarsust ei toonud.

Siim: Kuivõrd tuli võõras keskkonnas õppimine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles?

Vastaja 3: See kasvatab inimesena, see võtab kokku. Normaalsem inimene olen.

4. (Vastaja 4)

Siim: Kui vana sa oled?

Vastaja 4: 27

Siim: Mis riigis sa õppisid?

Vastaja 4: Ameerika Ühendriikides, Kansase osariigis.

Siim: Kui kaua sa viibisid seal?

Vastaja 4: Aasta

Siim: Ning mis on sinu praegune amet või tegutsemisvaldkond?

Vastaja 4: No mina olen kommunikatsiooni ja turunduse valdkonnas.

Siim: Millise suhtlejana sa ennast kirjeldad?

Vastaja 4: No raske küsimus. Ma arvan, et siis, kui ma olen tuttavas seltskonnas, siis ma olen väga avatud ja räägin päris palju, aga siis, kui ma olen võõraste inimeste seltskonnas, siis ma olen pigem selline vaiksem.

Siim: Et niimoodi valikuliselt?

Vastaja 4: Põhimõtteliselt jah. On inimesi, kes vahet pole, millises seltskonnas lähevad kohe tähelepanu keskpunkti, aga mina olen pigem selline, et võõras seltskonnas veidi hoian tagasi.

Siim: Kes moodustasid välismaal õppides sinu igapäevaste vestluspartnerite ringi?

Vastaja 4: Teised välistudengid. Kuna välistudengid tulid nädal aega varem kohale, kui ameerika tudengid, siis me pigem nädala aja jooksul saime üksteisega juba väga tuttavaks, et selles mõttes kogu aasta vältel hoidsime kokku, aga samas, kui ameerika tudengid saabusid, siis rääkisime nendega ka. Välistudengitel oli selles mõttes rohkem teemasid võib-olla, millest rääkida, sest nende jaoks oli ju ka kõik uus ja me saime omavahel muljetada. Aga minul endal ka tekkis kaks-kolm väga head USA sõpra, kellega siia maani täitsa suhtleme.

Siim: Milliste suhtlejatena sa iseloomustaksid neid vestluspartnereid?

Vastaja 4: Isegi ütles, et enamus olid pärit Lõuna-Ameerikast, või riikidest, kus räägitakse hispaania keelt ja nemad olid väga jutukad, vahet pole, kas sa olid nendega suur sõber või mitte. Minu meelest kõik olid üli jutukad ja kohe esimesest päevast alates kõik suuresti tegelesid sellega, et sõpru saada.

Siim: Ja kohalikud ameeriklased, kellega sa rohkem suhtlesid?

Vastaja 4: No vaata palju ütlevad, et ameeriklased on sellised, et küsivad, kuidas sul läheb, aga tegelikult neid üldse ei huvita. Tegelikult see vastab tõele, siis kui sa neid ei tunne. Kui sa saad nendega lähemalt tuttavaks, siis nad siiralt küsivadki selliseid küsimusi ja neid huvitabki, kui sa neile pika jutu vastu räägid. Selles mõttes ameeriklased on väga jutukad, nad suudavad igast väiksest teemast mingi jutu välja puhuda.

Siim: Aga, milliseid mitteverbaalse suhtluse tunnusjooni sa vestluspartnerite juures tähele panid?

Vastaja 4: Selliseid asju väga ei märganud. Aga mida ma märkasin oli selline nutiajastu mõju, et räägid inimesega pooleldi niimoodi, et ta on ühe silmaga telefonis ja teisega räägib sinuga, samas ise oled vastu samasugune. Võib-olla seda panin tähele. Neil oli ka Snapchat hästi populaarne suhtluskanal, et nagu meil Instagrami Sotry'd, seal oli Snapchat. Igat väikest momenti, vahet polnud, mida sa sõid, kellega sa kokku said, kohe oli vaja *snappida*.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes?

Vastaja 4: No ma ei tea, kas see on stereotüüp, aga öeldakse, et ameeriklastele meeldib palju rääkida, see vastab tõele. Ütleme niimoodi, et kui sa tänaval inimesest möödud, keda sa tunnend ja ta küsib, kuidas läheb, siis on okei, kui sa ei hakka temaga seal pikalt vestlema, sest sa oled tänaval. Aga, kui sa lähed kuhugi kohvikusse ja seal on teenindaja, kes siiralt küsib, kust riigist ma pärit olen, siis ikka jäin pikemalt lobisema. Mina ütles, et sellist pealiskaudsuse

stereotüüpi ameeriklaste puhul pigem ei välistaks, aga ütleks, et kui sa nendega tuttavaks saad, siis nad ikka ei ole sellised. Aga väga jutukad on küll ja kõigiga ikka proovivad suhelda ja teemasid leida.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe sa omaks võtsid ja, kas need on siiaaani osaks sinu suhtluspraktikatest? Siin mõtlen seda, et kas sa adapteerisid seda sõbralikust ja jutukust ka näiteks enda suhtluspraktikatesse?

Vastaja 4: Ja ma arvan küll, et ma täiega võtsin seda üle. Kui ma tagasi tulin Eestisse talvevaheajal, siis oli minu jaoks väga ilmelik see, et näiteks restoranis ei käinud teenindaja iga viie minuti tagant küsimas, et kuidas läheb ja, kas kõik on hästi. See tundus väga veider, et miks kedagi ei huvita, kuidas mul läheb, et mingeid asju võtsin kindlasti omaks. Ema ka pärast ütles, et väga jutukas. Arvan, et päris palju jääb külge seal aasta jooksul. Ja täpselt see sama, et sa harjud ära sellega, et sa näed suvalist inimest, näiteks lähed poodi ning kassast küsid ka, et kuidas läheb.

Siim: Märkasid sa välismaal õppides enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi?

Vastaja 4: Ma arvan, et ma veidi rohkem pingutasin selle nimel, et ka võõraste inimestega tuttavaks saada. Eestis on pigem see, et näed võõrast inimest ja mõtled, et ma lähen niikuinii koju, kus mul on omad inimesed ja pole hullu. USAs oli see, et ma olin aasta ära ja ei olnud koju kellegi poole pöörduda ja pidin seal keskkonnas tekitama mingeid tutvusi. Ma arvan, et ma nagu muutusin julgemaks. Ma arvan, et rohkem, kui siin Eestis pingutasin rohkem selle nimel, et kellegigi jutule saada ja samamoodi kuulata nende pisijutte jne.

Siim: Kas ja millised suhtlusmaneeere võtsid omaks võõrriigis õppides? Ehk, siis siin mõtlen näiteks võõraid slänge või sõnu?

Vastaja 4: No Kansases oli väga tugev aktsent, aga seda ma ei võtnud omaks. Ma arvan, et võib-olla sellise viisakuse ja keskmisest sõbralikumana suhtumise võtsin omaks.

Siim: Ja, mis soodustas nende nimetatud maneeride omaks võtmist?

Vastaja 4: Ma arvan, et see, et kõik ümberringi tegid sama. See oligi kõik nii tavaline ja kuidagi jäi külge. Mäletan seda ka, et meil oli ühikas iga korruse peale korrapidaja, kes pidi, siis valvama, et öörahu kehtiks ja kõik korras oleks. Temaga ma sain hästi läbi ja, kui olid tänupühad, siis ma läksin temaga koos tema vanemate koju ja seal oli ka niimoodi, et tema vanemad esimest korda nägid mind, aga juba eelnevalt oldi minust räägitud ja kui ma sinna

jõudsin, siis räägiti minuga nagu ma oleks juba oma inimene. Et nad väga võtavad omaks sind. See võib olla ka selline, Kesk-Ameerika teema, et võib-olla kuskil New Yorkis oleks teistmoodi.

Siim: Kas oli ka mingisuguseid vestluspartnerite suhtlusharjumusi, mida oli keeruline mõista?

Vastaja 4: Ei tea, ei olnud. Panin seda tähele, et palju räägiti üksteist taga, aga seda ei olnud keeruline mõista, see on arusaadav inimloomus, aga ma märkasin seda rohkem, kui Eestis. Võib-olla see on ka mingisugune tudengite värk, sest kõik on veel pooleldi pubekad.

Siim: Kuivõrd on sinu tuttavad, sõbrad või perekonna liikmed välja toonud muutusi sinu suhtlemises pärast välismaalt naasmist?

Vastaja 4: Väga peale ema ei olegi keegi teinud märkusi. Rohkem nagu ei olnud. Tema lihtsalt märkas muutust.

Siim: Oled sa ise märganud muutusi viisis, kuidas sa suhtled? Ehk siis näiteks ennast kiiremini, aeglasemalt või valjemini rääkimas?

Vastaja 4: Ma arvan, et ma olen kogu aeg siin elus üsna kiiresti rääkinud, et selles osas USA mind väga ei muutnud. Ma arvan, et väga ei ole. Eks, kui sa lähed sinna, siis sa harjud, kuskil kuuga ümber sellesse, kuidas nad suhtlevad ja, kui tuled Eestisse tagasi, siis nii samuti.

Siim: Milliseid välismaal omandatud suhtluspraktikaid kasutad siamaani ja miks? Ehk, siis kas näiteks oled siamaani jutukam ja räägid vabamalt võõrastega, et kas on neid praktikaid, mida kasutad siiani?

Vastaja 4: Ma arvan, et ikka ja. Muidugi palju sõltub sellest, kes on see vastaspool, kellega ma räägin. Kui teine inimene on samasugune, kergesti avanev ja tahab rääkida, siis mul on väga lihtne temaga joonele saada, aga, kui teine inimene on selline, et ta vaatab sind pidevalt kahtlustava näoga, siis on keeruline. Kui on minu sugune sõbralik inimene, siis ma arvan küll, et see USAs käimine tõi ikka sellist julgust juurde läheneda ja rohkem küsida. Just see, et ma seal kohtasin nii palju erinevaid inimesi, siis see on tekitanud minus huvi just erinevate inimeste vastu. Seal ma koguaeg küsisin teiste kultuuride kohta. Eestis on küll kõik enamasti sama taustaga, aga ikka on säilinud minus see uudishimu, et kust inimesed tulevad ja, mis neile meeldib.

Siim: Kas oli ka mingisuguseid välismaal omaseks saanud suhtlusharjumusi, mida sa teadlikult ei toonud Eestisse kaasa?

Vastaja 4: Ma arvan, et pigem ei olnud. Mitte, et ma ei toonud kaasa, aga ma tean, et Eesti kultuuri tagasi tulles ma ei hakka poemüüja käest küsima, kuidas tal läheb, vaid ütlen lihtsalt tere. Et ma tõin selle küll kaasa, aga ma ei kasuta seda.

Siim: Kuivõrd tuli võõras keskkonnas õppimine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles?

Vastaja 4: No ma arvan, et see andis julgust juurde uute inimestega suhtlemises, oma ideid kaitsta. Teiselt poolt see avardas ka palju maailmapilti, et kui varem olin Eestis kitsa mulli sees, siis sain ikkagi rohkem teada, kuidas inimesed elavad ja mida nad mõtlevad. Selline maailmavaade laines, aga ma saan aru, ka, et ma olin ülikoolis koos keskmisest intelligentsemate inimestega ja mulle jäigi võib-olla nende kultuuridest parem mulje.

Siim: Kuivõrd oluliseks pead sina mitmekesist suhtlemiskogemust edaspidi edukalt hakkama saamisel?

Vastaja 4: No väga oluliseks. Eriti, kui sa töötad näiteks rahvusvahelises ettevõttes, kus sa peadki vahepeal sõitma välisriiki ja rääkima väliskolleegidega, siis on väga oluline, et sul poleks suhtlusbarjääri ja, et sa suudaks rahulikult suhelda. Selles mõttes, see on kindlasti väga oluline. Arvan, et see tuli igati kasuks.

5. (Vastaja 5)

Siim: Kui vana sa oled

Vastaja 5: 22

Siim: Mis riigis sa õppisid?

Vastaja 5: Õppisin Venemaal ja õppisin Hollandis.

Siim: Ja, kui kaua sa olid seal?

Vastaja 5: Venemaal viis kuud ja Hollandis ka viis kuud.

Siim: Ja praegune amet või tegutsemisvaldkond?

Vastaja 5: Töötan Tartu Ülikooli kommunikatsioonitalituses, olen pressiesindaja. Ja lõpetan *bakat*.

Siim: Millise suhtlejana sa ennast kirjeldad?

Vastaja 5: Ma arvan, et ma olen pigem avatud, vahel olen ma otsekohene, ma ei karda öelda asju nii nagu ma mõtlen ja arvan. See minu töös alati ei tule kasuks, samas kollektiivis tuleb

kasuks. Võib-olla vahel ma peaksin mõtlema enne, kui ma midagi ütlen, ehk siis võib-olla otse, ilma filtrita, ütlen välja, mis ma mõtlen.

Siim: Kes moodustasid välismaal õppides sinu igapäevaste vestluspartnerite ringi?

Vastaja 5: Venemaal siis inimesed, kellega koos ma elasin. Neid oli erinevatest maadest palju, aga näiteks tüdrukud Itaaliast, tüdrukud Saksamaalt, üks tüdruk Iraanist ja siis inimesed, kellega koos ma õppisin. Ehk, siis Itaaliast, Koreast, Jaapanist.

Siim: Kas kohalike oli ka?

Vastaja 5: Me õppisime koos grupiga, kes olid kõik välismaalased, aga ma käisin sellisel üritusel nagu vene keele kohvik põhimõtteliselt ja seal kohtusin kahe toreda venelasega, üks tüdruk ja üks noormees, kellega ma päris palju suhtlesin, eriti Venemaal oldud semestri teises pooles ma suhtlesin palju nendega. Siis oli ka üks vanaema, kes meid jõusaalist peale korjas. Ehk, ta arvas, et tal oli igav ja, et me võiksime tal külas käia, sest tal lapselapsed nii tihti ei käinud külas. Ta kutsus meid külla ja tema ei rääkinud üldse inglise keelt, ehk siis vene keeles.

Siim: Ja Hollandis?

Vastaja 5: Hollandis ma elasin Hollandi noormehe majas, ehk suhtlesin temaga inglise keeles ja, siis elas meiega koos üks Itaalia tüdruk ja samamoodi oli klass üles ehitatud, et pooled olid hollandlased ja pooled olid üle maailma igalt poolt.

Siim: Milliste suhtlejatena sa iseloomustaksid oma vestluspartnereid?

Vastaja 5: Venemaal kohalikud olid kindlasti sellised hästi avatud ja otsekohesed ja nad said palju naerda, kui ma nendega üritasin vene keeles suhelda, sest nad väga inglise keelt ei rääkinud, aga sellest nad ei kartnud ka otse öelda. Hästi väljapoole suhtlejad. Hollandlased ise peavad ennast ka võrdlemisi otsekohesteks ütlejateks, aga tegelikult nad seda ei ole, võrreldes näiteks eestlastega, minu arvates. Itaallased olid elavad ja ekspressiivsed.

Siim: Kuidas iseloomustaksid nende suhtluspartnerite verbaalset vestlust? Ehk, siis näiteks mõningad parasiitsõnad või hääletoon, või midagi sellist?

Vastaja 5: No Venemaa suhtluspartnerite hääletoon käis kaasa nende emotsioonidega, ehk hääletoon oli kõrge ja ekspressiivne. Parasiitsõnu ma vist ei mäleta. Seal need kaks itaallast, kellega ma koos elasin, neilt ma võtsin üle kaks itaalia keelset parasiitväljendit, üks oli siis "mida kuradit," mida nad iga asja peale ütlesid koos oma hääletooni ja žestidega. Hollandis olid ka mingid asjad, mida nad ütlesid hollandi keeles, aga ma hollandi keelt ise ei räägi ja need

ei jäänud mulle meelde, seal on küll mingid parasiitsõnad, aga nad on pigem sellised neutraalsed suhtlejad nagu eestlaste moodi, et liiga palju ekspressiivsust nende kõnes ei ole.

Siim: Ja millised mitteverbaalse vestluse tunnused panid enda vestluspartnerite juures tähele?

Vastaja 5: Venelaste puhul, et nad räägivad kõike kätega. Nad eeldavad, et sa vaatad neile silma, kui sa nendega räägid. Näiteks telefonis istuda samal ajal ei saa. Hollandis ka, kui inimesed sinuga räägivad, siis nad räägivadki pigem sinuga ja see aeg võetakse eraldi. Et võib-olla Eestis, kui sa käid väljas kuskil kohvikus, siis sa näed paljudes seltskondades istutakse telefonides. Seda Venemaal ja Hollandis nii palju ei näinud, rohkem väärtustatakse seda aega teineteisega. See näitab välja ka kui kaasatud ollakse vestlusesse, need käežestid ja silma vaatamine.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes?

Vastaja 5: No ma arvan, et see venelaste ekspressiivsus on stereotüüp, aga see peab paika, samamoodi itaallaste puhul, selline kätega rääkimine ja ülim emotsionaalsus. Meil oli selle Itaalia tüdrukuga, kellega ma koos elasin pidevalt probleeme, sest ta iga õhtu kakles oma poiss sõbraga. Hollandi puhul nad on jah sellise otsese ütlemisega, aga mina eestlasena ei tunnetanud seda nii väga, et ma nägin teiste välismaallaste pealt, et see oli nende jaoks ehmatav, et nad olid nii otsekohesed.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe sa omaks võtsid? Kas need on siiamani osaks sinu suhtluspraktikatest?

Vastaja 5: No itaallastelt ma võtsin üle selle ühe väljendi. Vaata, venelased arvavad, et me oleme hullult aeglased, et see on nagu stereotüüp, mis neil on meie kohta, mingi aeg ma sain aru, et ma hakkasin seda stereotüüpi nii-öelda täitma, ma üritasin olla rahulikum. Ma arvan, et sellele aitas kaasa see, et ma vene keelt nii hästi ei räägi ja ma vene keeles ei rääkinud nii kiiresti, kui ma räägin eesti- või inglise keeles. Siis ma mõtlesin ka, et eestlased on aeglased. Hollandi kohta ei oska öelda.

Siim: Märkasid sa välismaal õppides enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi, kui jah, siis milliseid?

Vastaja 5: Ma olen tüdruk ja tüdrukutel on see soov kõike teada ja selline “*gossip*” jne. Ma sain paar korda valusalt vastu näppe sellega nii Hollandis, kui Venemaal, ehk ma mõnel määral

hoian ennast tagasi, seda poolt. Olles seltskonnas, kus on hästi palju erinevaid inimesi ei saa oma vanu suhtlemismustreid kasutada. Ja ka see, et ma üritan võõraste inimestega rääkida veidi rahulikumalt, see ei tule minul küll väga välja.

Siim: Kas ja milliseid suhtlusharjumusi või maneere võtsid omaks välismaal õppides? Siin all mõtlen näiteks võõraid slänge või võõraid sõnu? Mainisid, et üks oli see Itaaliast väljend, aga kas Venemaalt ka midagi näiteks?

Vastaja 5: Ja, ma korra mõtlen, oli mingi asi, mille ma õppisin valesti ära. “Просто потому, что,” mis tähendab, lihtsalt selle pärast. Venemaal on palju selliseid asju, et sa ei küsi küsimusi. Tihti venelased vastasid, et see lihtsalt on nii. Ma seda hakkasin ka kasutama nagu naljaga nendega suheldes, ette heites neile nende riigi kitsaskohti. Hollandist ei tule midagi ette.

Siim: Ja mis soodustas nende nimetatud maneeride omaks võtmist?

Vastaja 5: Ma arvan, et see, et ma puutusin nende inimestega lihtsalt nii palju kokku, ehk siis nende kahe Itaalia tüdrukuga elasin ma koos, ehk neid nägin igapäevaselt ja nende Vene noormehe ja neiuga me nägime ka kaks-kolm korda nädalas. Ehk seda kokkupuute pinda oli palju ja, kui sa oled saanud edasi tavalistest vestlusteemadest, siis tulevad sügavamad teemad.

Siim: Ehk, siis võib öelda, et väljendite tihe kasutus?

Vastaja 5: Just, just.

Siim: Milliseid vestluspartnerite iseloomulike suhtlusharjumusi oli keeruline mõista?

Vastaja 5: No võib-olla Venemaalt, siis vene vanaema näitel, kes meid omaks võttis. Ütleme nii, et kui eestlane kutsub sind enda juurde külla, siis see tähendab seda, et sa võtad kaasa koogi ja lähed umbes tunniks-kaheks tema poole. Samamoodi kutsus vene vanaema meid enda poole kohvile, mis tähendas seda, et me läksime kolmekesti sinna, võtsime kaasa koogi ja ta oli meile teinud nelja käigulise õhtusöögi. Ehk, kui venelased ütlevad midagi, siis nad võib-olla ei mõtle päris sama, mida meie. Et ei tohiks võtta oma eeldusi Eesti kultuurist kaasa.

Siim: Kuivõrd sõbrad, tuttavad või perekond on välja toonud muutusi sinu suhtlemises pärast välisõpingutelt naasmist?

Vastaja 5: Kuna ma rääkisin mitmes erinevas keeles segamini, siis hakkas mul keel minema sassi. Aastavahetusel olid mul venelased külas ja mingi hetkel ma tegin lause, kus olidki kõik kolm keelt segamini ja, siis venelased ütlesid mulle, et nad inglise- ja vene keelest said aru, aga, mis see eesti keelne lõpp oli. Eestisse tulles avastasin ka seda, et ma olen eesti keelt ära

hakanud unustama mingil määral, ehk siis ma teen valesid lausekonstruktsioone. Mul oli üks väike tööjupp, mis ma pidin tegema ja ma lasin emal selle üle lugeda. Ema ütles, et Sandra, sa oled eesti keele ära unustanud. Ehk, siis eesti keel kaob ära, kui seda mitte kasutada.

Siim: Kas ka mingisuguseid mitteverbaalseid muutusi?

Vastaja 5: Nojah, itaallastelt mingid käežestid, selle tõi välja ema. Venemaa puhul see, et ma enne rääkisin vene keelt, aga ma ei olnud selles väga kindel ja, kui me käisime suvehakul *kursakaaslastega* Ukrainas, siis ma olin üks vähestest, kes vene keelt rääkis. Kuigi ka mitte liiga hästi, aga siis tekkis ka see kätega juurde rääkimine. Ma ei kartnud enam ennast väljendada, ehk isegi kui ma ei öelnud õigesti, siis ma teadsin, et suudan katkise keele ja kätega ära seletada.

Siim: Oled sa märganud muudatusi ka viisis, kuidas sa suhtled?

Vastaja 5: Mõningates olukordades võib-olla natuke vaiksemalt rääkinud, aga mitte alati.

Siim: Milliseid välismaal harjumuspäraseks saanud suhtlusharjumusi sa ei toonud Eestisse kaasa?

Vastaja 5: Võib-olla mingid naljad venelastega. Mingid itaalia keelsed väljendid, kuna mul ei ole Eestis inimesi, kes saaksid nendest väljenditest aru. Samuti ka venekeelsete naljadega, et ma ei tee enam neid siseringi nalju, ega kasuta väljendeid, mida kasutasin venelastega, sest teistele seletamine võtab nii kaua aega ja Eestis ei ole inimesed väga soojalt meelestatud vene keele ja venelaste üle üldiselt.

Siim: Kuivõrd tuli võõras keskkonnas õppimine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles?

Vastaja 5: Kindlasti tuli, ma olen küll nüüd olnud tagasi kuu-kaks, aga enne minekut ma poleks vist julgenud kandideerida näiteks Taru Ülikooli pressiesindajaks ja ka juhendaja, või ülemus, ütles välja ka, et miks ta mind eelistas, oli see, et mul oli palju praktikaid ja välismaa kogemus. Ehk ma oskan suhelda vene kolleegidega, ma küll ei lähe ise meediasse rääkima vene keeles, aga ma suudan vene kolleegidele selgeks teha, mida ma neilt tahan. Kindlasti tuli kasuks. Eks see on ikka kurb, kui *kursakaaslased* lõpetasid juba juunis, aga selles mõttes Erasmuse kogemust soovitan kindlasti. Kui Euroopa liit tahab maksta selle eest, et saa õpiksid, siis miks mitte?

Siim: Kuivõrd oluliseks pead mitmekesist suhtlemiskogemust edaspidi edukalt hakkama saamisel?

Vastaja 5: Pean oluliseks. Ma arvan, et see suhtlemine eri rahvustest inimestega nii Venemaal, kui Hollandis. See, et ma õppisin ära sellised rahvuste vahelised erinevused, kuidas inimesed suhtlevad ja, kuidas neile läheneda, mingisugused põhiasjad. Kui näiteks sakslased või hollandlased ütlevad, et koosolek hakkab kell 11, siis koosolek hakkab kell 11.

6. (Vastaja 6)

Siim: Kõigepealt, kui vana sa oled?

Vastaja 6: 24

Siim: Mis riigis sa õppisid?

Vastaja 6: Belgia.

Siim: Ja, kui kaua sa võõrriigis õppisid?

Vastaja 6: Ühe semestri.

Siim: Ja praegune amet või tegutsemisvaldkond?

Vastaja 6: Töötan turunduse spetsialistina.

Siim: Millise suhtlejana sa ennast kirjeldad?

Vastaja 6: Ma arvan, et ma olen väga avatud. Ma ei tea, sõbralik.

Siim: Aga pigem selline emotsionaalne või vaoshoitud?

Vastaja 6: Siis pigem emotsionaalne.

Siim: Ning, kes moodustasid välismaal õppides sinu igapäevaste vestluskaaslaste ringi?

Vastaja 6: Mu toakaaslane kindlasti, siis veel üks teine Eesti tüdruk, kes elas teises ühikas. Siis üldiselt klassikaaslased ka.

Siim: Aga, kas kohalike inimestega ka suhtlesid?

Vastaja 6: Kohalikega väga mitte, sest meie klass oligi rahvusvaheline, kõigi Erasmuse tudengitega. Belgia enda tudengitega puutusime koolis natukene kokku ja mingitel istumistel, aga otseselt nendega väga suur kokkupuudet ei olnud, pigem olidki need inimesed, kes olid Erasmusesse tulnud. Seal oli küll ka inimesi Belgiast, teistest linnadest.

Siim: Ning milliste suhtlejatena sa kirjeldaksid neid vestluspartnereid?

Vastaja 6: Seda on küll niimoodi raske mõelda. Iga inimene oli väga omamoodi. Riigiti saab nii palju öelda, et näiteks Brasiiliast ühed kutid olid vabamad suhtlejad, hästi vabad ja seltsivad. Saksa tüdrukud, üks oli hästi vaoshoitud, kellega ma suhtlesin. Ta oli väga omaette inimene. Teine oli hästi rõõmsameelne ja tuli ise suhtlema. Neid oligi seinast sein. Kui ma mõtlen mingite meie istumiste peale, siis oli inimesi, kes olid pigem vaiksemad, istusid oma pundiga ja olid teised inimesed, kes olid kõigiga sõbrad ja suhtlesid kõigi inimestega. Enamasti olidki nad riikidest, mis ei olnud Euroopas, või siis näiteks Hispaaniast ja Türgist ka. Kinnisemad olid Inglismaalt, Belgiast ja Saksamaalt näiteks.

Siim: Ja kuidas sa iseloomustaksid nende vestluspartnerite verbaalset vestlust? Ehk, siis näiteks mõned meelde jäänud parasiitsõnad näiteks?

Vastaja 6: Ma niimoodi küll ei suuda meenutada, see oli kaua aega tagasi.

Siim: Aga äkki mitteverbaalse vestluse tunnusjooni, näiteks mingeid meeldejäävaid žeste?

Vastaja 6: No üks oli see, ma ei tea kas see on küll suhtluse kohta, see oli pigem tervitus, aga. Meil oli koguaeg segadus, eestlastele oli hästi raske aru saada, et lahkumisel ja tervitamisel, mitu musi põsele tuleb anda, sest türklastel oli üks süsteem ja hispaanlastel oli teine süsteem ning brasiillastel kolmas süsteem. Oli keeruline meenutada, mitu musi ja mitmele põsele. Prantsusmaalt ka inimesed, kõigil oli eraldi süsteem. See oli näiteks huvitav.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe märkasid vestluskaaslastega suheldes?

Vastaja 6: Täpsusta?

Siim: No näiteks nagu öeldakse, et lõunamaa inimesed on hästi jutukad ja näiteks märkasid, et nii oligi?

Vastaja 6: No brasiillased näiteks olid hästi jutukad ja avatud inimesed, soojematelt maadelt inimesed olid hästi avatud. Türgi inimesed olid meil parimate sõprade seast, kellega me rohkem läbi saime. Nemad olid ka hästi avatud, Türgi inimese puhul sa võib-olla eeldadki seda, et nad tulevad ise kohe sinuga rääkima. Aga ütleks, et kui Türgi inimeste kohta on Eestis üks stereotüüp, siis näiteks see pigem kokku ei läinud. Arvatakse, et nad on ennast peale suruvad inimesed, aga tegelikult nad olid küll hästi jutukad, aga nad ei surunud ennast küll üldse peale, et nad pigem olid hästi vastuvõtlikud. Aga näiteks üks asi, mis on prantslaste kohta stereotüüp on, et nad ei räägi väga hästi inglise keelt, see peab väga paika. Sai väga huvitavaid juhtumeid, kus me naersime, et nad kasutasid mingeid sõnu valesti. Ma mäletan ühte korda, kui see juhtus

olema väga ropp ja ta tegi oma täpsustusega selle veel naljakamaks. Hispaanlaste puhul on sama tegelikult, et stereotüüp, mis peab paika, et nende inglise keele tase on ka nõrgem, aga hispaanlased ka, nad on hästi elavad, hästi kehakeelt kasutavad. Prantslased on hästi vaoshoitud. Kolm Prantsuse tüdrukut, kelle peale ma praegu mõtlen, nad kõik olid siukesed harjunud veini jooma ja siukesed väljapeetud. Kuigi nad olid kõik erinevatest Prantsusmaa kohtadest, siis ikkagi sa nägid ühiseid jooni, või stereotüüpe, mis Prantsusmaal on. Siuke veini joomine ja väljapeetus, pea üleval hoidmine ma ütleks.

Siim: Kas märkasid välismaal õppides enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi?

Vastaja 6: Ma kartsin, et see küsimus tuleb. Ütlen ausalt, et mul on hästi raske tagasi mõelda, mida ma täpselt Belgias suhtluse juures muutsin. Mida ma võin praeguseks öelda on, et mu Eesti keel on hästi-hästi inglise keelega segunenud. Praeguseks on raske mingitele sõnadele eesti keelsed vasteid leida. Ühesõnaga minu ringkond kasutab sellist sõna nagu "*estonenglish*," et see on keel, mida mina räägin. See ei ole segunenud tasemel, mida enamus inimesi räägib, mul on isegi rohkem segunenud. Keeruline on näiteks vanematega suhelda.

Siim: Kas ja milliseid suhtlusharjumusi või maneere võtsid omaks võõrriigis õppides?

Vastaja 6: Ma vist ei võtnud midagi sealt Belgiast kaasa. Ma pole vist kuskilt võtnud. Inglise keeles võib-olla tuli paar sõna juurde, aga midagi muud vist mitte.

Siim: Kuivõrd sinu sõbrad, tuttavad või perekond on välja toonud muutusi sinu suhtluses pärast välisõpingutelt naasmist?

Vastaja 6: No põhiline oligi see, et hästi palju tuligi Belgiast, sest see oli teine riik, kus ma käisin. Hawaiil, kui ma elasin, siis seal ma palju inglise keelt ei rääkinud. Belgias ma rääkisin ikka nagu õppetöös ja enamus sõpradega ka inglise keeles. Kohe, kui ma tagasi tulin, siis sõbrad mainisid päris mitu kuud, et ma räägin hästi palju inglise keelseid sõnu sisse. Ma ise seda kohe ei märganud. Nüüd, kui neid inglise keelseid sõnu on nii palju juba sees, siis ma panen ise ka tähele. See oli asi, mida väga palju sõpru tõi välja, see oli nende jaoks häiriv. Kui sa mõtled ka näiteks žestikuleerimise poolest, siis ma ei mäleta küll, et keegi oleks mulle midagi öelnud, et ma teisiti teen. Põhiliselt kommenteeriti seda eesti-inglise keele segu.

Siim: Milliseid vestluspartnerite iseloomulike suhtlusharjumusi oli keeruline mõista sinu jaoks?

Vastaja 6: Raske oligi meeles pidada neid põsemusisid. Siis ma mõtlen, et brasiillased kasutasid hästi palju tegelikult igasuguseid oma sõnu, ma enam ei mäleta täpselt, mis need olid, aga nad kasutasid mingeid oma siukeseid slängisõnu jutus sees, et nende ära õppimine võttis aega. Vestluspartneritega oligi see, et osadest oli puhtalt selle pärast raske aru saada, et nende inglise keel ei olnud samal tasemel, mis eestlaste inglise keel, et keeruline võib-olla suhelda. prantslased olid ikka nõrgema tasemega.

Siim: Oled sa märganud ka muutusi viisis, kuidas sa suhtled, pärast välismaal olekut? Näiteks end kiiremini, või valjemini rääkimas?

Vastaja 6: Ma ütleks, et pigem aeglasemalt. Vanasti ma rääkisin väga kiiresti. Isegi, kui siin praegu võib tunduda, et ma räägin kiiresti, siis tegelikult kunagi on see juba aeglane minu puhul. See on võib-olla, mis aitas sellele kaasa.

Siim: Ja seda välismaal omaks saanud “*estonlish*’it” kasutad sa siamaani?

Vastaja 6: Jah väga palju rohkem isegi.

Siim: Oskad sa pakkuda miks? Mis on soodustanud selle kasutamist või kinnistumist?

Vastaja 6: Ütleme nii, et esimene kord märkasin ma seda Belgias õppides, et mul oli lihtsam mõelda inglise keeles, kui eesti keeles. See tekkis selle nelja ja poole kuu lõpus, kui ma olin juba ühika ära andnud ja ma elasin ühe Prantsuse tüdruku juures, et ma realselt suhtlesin igapäevaselt inglise keeles ja, siis ma läksin veel reisima kaheks nädalaks Erasmuse inimestega, et ma realselt vestlesin kaks nädalat ainult inglise keeles. Sõnumeid saatsin ainult eesti keeles. Seda, et ma räägiks kellegigi eesti keeles, seda ei olnud. Ehk ma mõtlesin pidevalt inglise keeles. See tuli isegi kiiremini tagasi, kui ma läksin Hispaaniasse elama. Kui ma seal elasin, siis ma töötasin inglise keeles, siis ma usun, et see, et ma mõtlesin inglise keeles, see põhjustas seda ja see tekkis kindlasti Belgias.

Siim: Kas oli ka mingisuguseid välismaal harjumuspäraseks saanud suhtlusharjumusi, mida sa ei võtnud endaga Eestisse kaasa?

Vastaja 6: Ei tea. Ei oska öelda.

Siim: Ning kui võrd tuli võõras keskkonnas õppimine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles?

Vastaja 6: Väga palju tuli kasuks. Ilmselt igas mõttes arendas silmaringi, arendas keelt. Kui ma peaksin soovitama välismaale õppima minekut, siis ma kindlasti soovitaksin, sest see erialaselt juba kasutad inglise keelt ja see hästi palju õpetab. Üks huvitav asi oligi välismaal õppides see, et sa näed, kuidas teiste riikide sama eriala inimesed mõtlevad. See on hoopis teistmoodi, sest nende riik on hoopis teistmoodi üles ehitatud, see on hästi huvitav.

Siim: Ja kuivõrd oluliseks pead sa mitmekesist suhtlemiskogemust edaspidi edukalt hakkama saamisel?

Vastaja 6: Väga oluliseks. Sellepärast ma olengi pärast välismaal õppimist käinud Erasmuse praktikal Hispaanias, pärast seda läksin elama Austraaliasse, siuke teiste riikide sama eriala inimestega suhtlemine on minu arust hästi oluline. Hoidagi oma silmaring suuremana ja mitte mõelda, et see mis me Eestis teeme on ainuõige. Tuleb endale nii palju juurde ja teeb kindlasti Eestis töötades sinu elu paremaks.

7. (Vastaja 7)

Siim: Kui vana sa oled

Vastaja 7: 24

Siim: Mis riigis sa õppisid?

Vastaja 7: Käisin kahes. Pool aastat olin Hollandis ja Pool aastat olin Tšehhis.

Siim: Ja praegune amet või tegutsemisvaldkond?

Vastaja 7: Televisioon ja ma õpin tegelikult magistri teisel aastal BFMis telerežissööriks ja töötan Kanal kahes.

Siim: Millise suhtlejana sa ennast kirjeldad?

Vastaja 7: Ma arvan, et lähemate sõpradega olen ma üsna selline aktiivne ja mulle meeldib palju nendega rääkida, aga ma ei ole kindlasti selline, kes siseneb ruumi, kus on võõrad inimesed ja kõigiga kohe pika jutu peale läheb.

Siim: Aga, kas pigem siukene emotsionaalne või vaoshoitud?

Vastaja 7: Pigem vaoshoitum.

Siim: Kes moodustasid sinu igapäevaste vestluspartnerite ringi nendes kahes riigis?

Vastaja 7: Põhiliselt oli see klassikaline Erasmuse asi, et sa tunned põhiliselt teisi *erasmuslasi*. Ütleme, et 90 protsenti olid teised vahetusõpilased, kellega ma elasin ja ka koolis käisin. Hollandis mul üks kohalik sõber tekkis, kes oli seotud kuidagi selle Erasmuse võrgustikuga, ta oli vist kellegi tuutor või midagi sellist. Tema kaudu ma tutvusin ka tema korterikaaslastega ja niimoodi, seal mul oli ka kohalik puudutus juures aga, kui Tšehhi peale mõelda, siis praegu ei tule meelde, et ma oleks aktiivselt suhelnud mõne kohalikuga. Mul oli üks kohalik sõber, aga ta oli rohkem selline kirjasõber, kellelt ma küsisin, kui oli vaja teada, kuidas näiteks Tšehhis see või teine asi käib. Amsterdamis pigem need kooli asjad olidki nagu, et koolis olidki peamiselt Erasmuse tudengid, kuigi mitte igas aines. Aga Tšehhis oli üsna palju kohalikke, arvestades, et need olid inglise keelse keelsed kursused ja tegelikult nad ilmselt ei pidanud neid võtma. Pooled olid alati kohalikud.

Siim: Ja milliste suhtlejatena sa iseloomustaksid neid oma igapäevaseid vestluspartnereid?

Vastaja 7: Väga erinevad. Täiesti seinast-seina. Mõned olid sellised vaiksemad, teised sellised väga seltskondlikud ja umbes tundsid kõiki, kes tänaval vastu tulid. Ma ei oskakski väga nagu mingit sellist ühest tüüpi välja tuua.

Siim: Ja kuidas iseloomustaksid nende vestluspartnerite verbaalset vestlust?

Vastaja 7: Raske küsimus. Ma ei tea, praegu küll pähe ei tule midagi. Selles mõttes, et minul üldiselt olid sellised sõbad, kes oskavad inglise keelt väga hästi, siis võib-olla ei jäänudki midagi väga kentsakat kõrva. Näiteks itaallased on sellised, kes alati tulevad kuskile ja ei oska peaaegu sõnagi inglise keelt, aga kuidagi on nad sinna vahetusprogrammi sattunud. Nemad küll kasutasid imelikke sõnu ja vahest ei saanud aru, millest nad rääkisid, aga minule sattusid pigem sellised hästi inglise keelt valdavad.

Siim: Aga millised mitteverbaalse vestluse tunnusjooni sa märkasid? Näiteks mingeid žeste?

Vastaja 7: No jälle võib tuua näiteks itaallased, et see pole üldse stereotüüp, et nad kätega vehivad, nad ise tunnistavad seda ka ja nad täpselt niimoodi vehivadki kätega ja see jääb silma. Teiste rahvuste puhul ei teagi. Samas mäletan oma varasematest kogemustest, kui ma olen käinud lühematel vahetusprogrammidel, siis kõik prantslased ei ütle sulle hommikul: "tsau," vaid hakkavad musitama. Need itaallased olid kõige meeldejäävamad.

Siim: Kas ja milliseid stereotüüpe märkasid oma vestluspartneritega suheldes?

Vastaja 7: Selles mõttes laias plaanis kõik stereotüübid peavad paika. Muidugi ei tasu neid väga tõsiselt võtta, aga ikkagi see on tõsi, et näiteks hispaanlased ei oska väga inglise keelt, nad ei saa väga teistega samal tasemel suhelda ja nad moodustavadki selliseid hiigelsuuri hispaanlaste gruppe ja käivadki ainult üksteisega ringi. Mul on tegelikult selline kolmas kogemus ka, sest kui ma läksin BFMi magistrisse, siis esimese semestri olin ma välisõpilaste tuutor, ehk ma põhimõtteliselt elasin veel ühe semestri pooleldi Erasmuse elu. Siin ka täpselt samamoodi. See on täpselt samamoodi, et kui on hispaanlased, siis on neid terve tuba täis ja nad räägivad ainult üksteisega, teistega väga kokku ei puutu.

Siim: Kas kohalike puhul mäletad ka mingeid iseärasusi?

Vastaja 7: Näiteks Tšehhis. Kuna ma läksin sinna pärast Hollandit, kus inimesed on pigem sellised, et neid on ilmselt lapsest saati õpetatud hästi viisakad olema ja umbes, et kõigiga peab *smalltalk*'i tegema. Tšehhis, aga tõesti niimoodi, et kui sa lähed toidupoodi ja näiteks kassapidaja küsib sinult midagi ja sa ütled inglise keeles, siis ta jääb vait ja ta ei ütle enam mitte midagi ja on hästi kurja näoga. Suhteliselt ikka tunnetad sellist vaenu võõraste vastu. Ei saa öelda, et võõraviha, aga nad tõmbuvad nagu endasse, kui nad saavad aru, et sa ei räägi tšehhi keelt. Kuigi eestlased on ka sellised, et ei taha väga sõbralikud olla, siis eestlastel pigem sellist asja ei ole. Tšehhis oli hästi palju sellist reaktsiooni.

Siim: Kas sa võtsid ka mingeid stereotüüpe omaks? Kui, jah, siis milliseid?

Vastaja 7: Seda tšehhide oma ma ei võtnud omaks. Ma ei tea, kas ma olen omaks võtnud, aga ikkagi mõtlen, et võiks rohkem tänaval võõrastega sõbralikumalt suhelda. Selles mõttes ma ei tea, kas ma teen seda igapäevaselt, aga vähemalt see teadmine on olemas, et võiks.

Siim: Ja see on siiamaani siis mõttes?

Vastaja 7: Ma ei tea, kas see sellest semestrist just alguse sai, aga seda jah püüan siiamaani meeles pidada jah.

Siim: Kas sa märkasid enda suhtlemise juures mingisuguseid muutusi ja milliseid?

Vastaja 7: Selles mõttes, et üldine suhtlus muutub väga palju, sest sa suhtled rohkem, kui siin kodus olles. Aga ma arvan, et ma ikkagi selles mõttes jäin iseendaks, et ma tohutult ei hakanud rohkem rääkima kõigiga. Selles mõttes, et see hulk suurenes, aga ma arvan, et see suhtlusstiil jäin samaks.

Siim: Kas ja milliseid suhtlusharjumusi ja maneere võtsid omaks?

Vastaja 7: No ma arvan, et mingeid konkreetse keele sõnu, kas siis hollandi- või tšehhi keelseid. Mõned sõnad ikkagi omandasin. Pigem oligi see, et kui ma rääkisin oma kaastudengitega, kes teadsid samu kohti, siis ma sunnitult ei tõlkinud mingeid kohanimesid vaid ütlesin, mis päriselt õiges keeles oli.

Siim: Milliseid vestluspartnerite suhtlusharjumusi oli keeruline mõista?

Vastaja 7: Jälle see stereotüüpide küsimus, et eestlasena sa tegelikult ei ole harjunud rääkima mingist tühjast-tähjast pool tundi järjest. Kui selle peale päris vestlust ei ole tekkinud, siis keegi ei räägi enam, aga kui sa ikkagi räägid ameeriklaste ja teistega, siis nemad on seda lapsest saati teinud ja nad räägivadki pool tundi ilmast või muust. Seda on raske omaks võtta, eriti kui ma ei olegi selline tohutu suhtleja. Muidugi ma kannatan selle 15 minutit ära, aga väga pikalt ei viitsi seda teha.

Siim: Kas Tšehhi ja Hollandi inimesed harrastasid ka seda *smalltalk*'i?

Vastaja 7: No Hollandi inimesed kindlasti. Tšehhid on pigem eestlaste moodi. Aga võrreldes ameeriklastega on hollandlased ka ikka väga rahulikud.

Siim: Kuivõrd sinu sõbrad, tuttavad või perekond on toonud välja muutusi sinu suhtluses pärast õpingutelt naasmist?

Vastaja 7: Ma ei usu, et keegi midagi välja toonud on. Kuna ma ei ole ise midagi neile välja toonud, siis nad ei ole ka seda otseselt kommenteerinud.

Siim: Oled sa ise märganud muutusi viisis, kuidas sa suhtled?

Vastaja 7: Seda on raske hinnata. Mingi ajaga võrreldes olen ma kindlasti suhtlemisaldis, kuna see lihtsalt ajaga tulnud, aga see ei ole selline asi, mis päeva pealt muutub. Võib-olla ma saan lihtsalt rohkem aru sellest vajadusest, et peab ennast vahepeal sundima suhtlema. Sest selle Erasmusega on ka niimoodi, et vahepeal pead sundima ennast rääkima. Eriti esimese nädala jooksul, pead koguaeg sundima ennast rääkima teistega ja sõpru otsima. Isegi need hispaanlased ma arvan väsisid lõpuks ära.

Siim: Kas oli ka mingisuguseid välismaal kujunenud suhtlusharjumusi, mida sa teadlikult Eestisse kaasa ei toonud?

Vastaja 7: Ma ei tea, ma ei usu.

Siim: Kuivõrd tuli võõras keskkonnas õppimine ja suhtlemine kasuks tagasi kodumaal olles?

Vastaja 7: No ma arvan, et suures plaanis tuli väga kasuks ja ma arvan, et igaiüks peaks käima semestri välismaal. Kõigis riikides Euroopas on see pooleldi niimoodi õppekavasse sisse kirjutatud, et nad ei peagi pikendama oma õppimist selle pärast. Eestis on ikkagi väga raske niimoodi teha, et sa lõpetad oma kursusega koos, kui sa oled vahepeal ära käinud. Välismaal ongi niimoodi, et nad saavadki näiteks 30 ainepunkti selle välismaa semestri eesti. Ma arvan, et see on väga palju avardanud mu maailmapilti, just see, et mul on väga palju välismaallastest tuttavaid, keda enamikul tegelikult ei ole. See on kasuks tulnud näiteks tööjuures, et kui on vaja midagi näiteks itaalia keelest tõlkida, siis mul ei ole mingi probleem see tõlge 10 minutiga kätte saada, sest ma lihtsalt saadan selle mingile Itaalia sõbrale. Enamikel, kes ei ole käinud, neil ei ole sellist võimalust ja üldiselt ka sa näed, et Eesti ei ole maailmanaba ja, et maailm on tõesti nii suur. Samas näed ka seda, et Eestis on ikka päris hea elada.

Siim: Kuivõrd oluliseks sa pead mitmekesisist suhtlemisoskust edaspidi edukalt hakkama saamisel?

Vastaja 7: Väga, ma isegi mõtlen selle peale üsna tihti. Nagu ma olen öelnud, siis ma olen selline, et kui mul ikka ei ole tuju väga kellegigi suhelda, siis ma pigem räägin seda, mis on vaja, aga vahest peaks ikka rohkem sundima ennast sellist lihtsamat juttu rääkima.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Siim Kams,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Suhtluspraktikadja nende kujunemine võõrriigis õppides, ajakirjanduse- ja kommunikatsioonieriala tudengite näitel,

mille juhendaja on Brit Laak,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Siim Kams

17.04.2020

